

Doğma, canım-varlığım qədər
sevdiyim Azərbaycanım
mənim qibləgahımdır

Sayı: 9 (24.391)
24 fevral 2024-cü il, şənbə

ŞƏRQ QAPISI

100 ilin qəzeti

www.serqqapisi.gov.az

Təsisçi: Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi və Nazirlər Kabineti

Prezident həftəsi

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın dəvəti ilə fevralın 18-də Türkiyəyə rəsmi səfərə gəlib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev fevralın 19-da Ankarada Türkiyə Respublikasının banisi Mustafa Kamal Atatürkün dəfn olduğu məqbərəni – Anıtqəbiri, Ankaradakı Heydər Əliyev Parkında Ulu Öndərin abidəsini ziyarət edib.

Fevralın 19-da Türkiyə Respublikası Prezidentinin Sarayında – Külliyyədə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin rəsmi qarşılanma mərasimi olub.

Ankarada Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə təkbətək görüşü olub.

Həmin gün Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə geniş tərkibdə görüşü olub.

Prezident İlham Əliyev və Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğanın iştirakı ilə Azərbaycan-Türkiyə sənədlərinin imzalanması mərasimi olub.

Fevralın 19-da Ankarada Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan mətbuata bəyanatlarla çıxış ediblər.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Türkiyə Respublikasına rəsmi səfəri həmin gün başa çatıb.

“Ordubad” Dövlət Tarix-Mədəniyyət Qoruğunun yaradılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

Ordubad rayonu Azərbaycanın qədim yaşayış məskənlərindədir. Ümummilli Lider Heydər Əliyevin Azərbaycanın incisi adlandırıldığı Ordubadın adına ilk dəfə V əsrin yazılı mənbələrində rast gəlinir. Rayonun ərazisi Qədim Daş dövründən başlayaraq Son Orta əsrlərə qədərki dövrə aid abidələrlə zəngindir. Tivi və Nəsirvaz kəndlərindən şimal-şərqdə, Qarıcıq dağının cənub-şərq yamacındakı Qaranquş yaylağında Tunc və İlk Dəmir dövrlərinə aid edilən, üzərində ov və rəqs səhnələri, müxtəlif işarələr və damğalar olan qaya parçaları aşkar edilmişdir ki, bu da əcdadlarımızın həyat tərzini, dünyagörüşünü, adət-ənənələrini izləməyə imkan verir. Rayonun ərazisindəki Xarabagilan şəhər yeri Orta əsrlər dövrünün şəhər həyatını, təsərrüfatını, sənətkarlığını, müdafiə sistemini, su təchizatını və memarlığını tədqiq etmək üçün unikal arxeoloji abidədir.

Rayonun inzibati mərkəzi Ordubad şəhəri qədim tarixə malikdir. XVII əsrin əvvəllərində Ordubadda Cümə məscidi, mədrəsə, buxana, qeysəriyyə, hamam və karvansaralar tikilmiş, Anbaras, Kürdətəl, Üçtürləngi, Mingis və Sərsəhər məhəllələri, Ərasət meydanı ansambli, üç meydan ətrafında örtülü bazar kompleksi salınmışdır. Ordubadın əsas su təchizatı olan kəhriz sistemi də bu dövrdə yaradılmışdır. Şəhərin küçə şəbəkəsi Cümə məscidinin yerləşdiyi mərkəzi meydanından şüa şəklində şaxələnərək müxtəlif məhəllələrin əsasını təşkil edir. XVII–XVIII əsrlərdə inşa edilmiş Cümə, Anbaras, Sərsəhər, Dilbər və Təkəşiyi məscidləri öz tarixi

və mədəni əhəmiyyətini bu gün də saxlayır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq, Azərbaycanın tarixi və mədəni irsinin nadir nümunələrindən olan Ordubad şəhərinin ərazisində yerləşən abidələrin daha yaxşı qorunması, təbliği və idarə olunmasının təkmilləşdirilməsi məqsədilə

qərara alıram:

1. Ordubad Tarix-Memarlıq Qoruğunun ərazisi “Ordubad” Dövlət Tarix-Mədəniyyət Qoruğu (bundan sonra – Qoruq) elan edilsin.

2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti:

2.1. Qoruğun sərhədlərini və mühafizə zonasını üç ay müddətində müəyyənləşdirib təsdiq etsin;

2.2. Qoruğun ərazisinin xüsusi rejimini dörd ay müddətində müəyyən edib Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə məlumat versin;

2.3. Qoruğun maddi-texniki təminatı ilə bağlı zəruri tədbirlər görsün;

2.4. bu Sərəncamdan irəli gələn digər məsələləri həll etsin.

3. Qoruğun fəaliyyətinin təmin edilməsi ilə bağlı tələb olunan zəruri xərclərin maliyyələşdirilməsi Naxçıvan Muxtar Respublikası büdcəsinin vəsaiti hesabına həyata keçirilsin.

İlham ƏLİYEV

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 21 fevral 2024-cü il

N.E.Cahidzadənin Naxçıvan Muxtar Respublikası Sədərək Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı təyin edilməsi haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 141-ci maddəsinə rəhbər tutaraq qərara alıram:

Naim Etibar oğlu Cahidzadə Naxçıvan Muxtar Respublikası Sədərək Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı təyin edilsin.

İlham ƏLİYEV

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 21 fevral 2024-cü il

“Naxçıvan Muxtar Respublikasının Gənclər Fondu” publik hüquqi şəxsin ləğv edilməsi haqqında

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi sədrinin

Sərəncamı

Naxçıvan Muxtar Respublikası Konstitusiyasının 30-cu maddəsinə və 5-ci maddəsinin II hissəsinin 22-ci bəndini rəhbər tutaraq qərara alıram:

1. “Naxçıvan Muxtar Respublikasının Gənclər Fondu” publik hüquqi şəxsi ləğv edilsin.

2. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Nazirlər Kabineti iki ay müddətində:

2.1. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi sədrinin aktlarının bu Sərəncama uyğunlaşdırılması ilə bağlı təkliflərini Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisinə təqdim etsin;

2.2. Naxçıvan Muxtar Respublikası Nazirlər Kabinetinin normativ hüquqi aktlarının bu Sərəncama uyğunlaşdırılmasını təmin edib Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisinə məlumat versin;

2.3. bu Sərəncamdan irəli gələn digər məsələləri həll etsin.

3. Naxçıvan Muxtar Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyi:

3.1. “Naxçıvan Muxtar Respublikasının Gənclər Fondu” publik hüquqi şəxsin ləğv edilməsi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş tədbirlərin həyata keçirilməsini təmin etsin;

3.2. bu Sərəncamdan irəli gələn digər məsələləri həll etsin.

4. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktlarının və normativ xarakterli aktların bu Sərəncama uyğunlaşdırılmasını təmin edib Naxçıvan Muxtar Respublikasının Nazirlər Kabinetinə məlumat versin.

Naxçıvan Muxtar Respublikası
Ali Məclisi sədrinin müavini

Anar İBRAHİMOV

Naxçıvan şəhəri, 21 fevral 2024-cü il

“Naxçıvan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyi” publik hüquqi şəxsin əməkdaşlarının təltif edilməsi haqqında

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi sədrinin

Sərəncamı

Naxçıvan Muxtar Respublikası Konstitusiyasının 30-cu maddəsinə və 5-ci maddəsinin II hissəsinin 21-ci bəndini rəhbər tutaraq qərara alıram:

Naxçıvan Muxtar Respublikasında avtomobil yollarının tikintisi və istismarı sahəsində fərqlənən aşağıdakı şəxslər təltif edilsinlər:

“Rəşadətli əməyə görə” nişanı ilə

Cəfərov Ədalət Zəfər oğlu

Əliyev Polad Şirzad oğlu
Əliyeva Hüsniyyə Məmməd qızı
Hacıyev Fəmil Kamil oğlu
İmanov Bəhlul İman oğlu
İmanov Şahin Səyyad oğlu
Sadıqov Əliqulu Yühənnas oğlu.

Naxçıvan Muxtar Respublikası
Ali Məclisi sədrinin müavini

Anar İBRAHİMOV

Naxçıvan şəhəri, 22 fevral 2024-cü il

Xocalıda Azərbaycan Bayrağı

dalğalanır

Azərbaycanın keçdiyi yol heç də hamar olmayıb. Xüsusən də ötən əsrin ilk illərindən başlayaraq erməni daşnaklarının qədim torpaqlarımıza qarşı qaldırdığı əsassız, saxta torpaq iddiaları, sözlün əsl mənasında, xalqımızı zamanın sınağına çəkib, dövlətimizi ağır şərtlər qarşısında qalmağa, böyük tarixi qərarlar verməyə vadar edib.

(ardı 6-cı səhifədə)

Ali Məclisin mətbuat xidmətinin məlumatı

Fevralın 27-də Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin yaz sessiyası üzrə növbəti plenar iclası keçiriləcək.

Sessiyanın iclasında Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin qanunvericilik təşəbbüsü ilə çıxış etməsi barədə, bəzi normativ hüquqi aktlara düzəlişlər edilməsi və digər məsələlərin müzakirə olunması nəzərdə tutulur.

Prezident cənab İlham Əliyev ölkəyə rəhbərliyi dövründə muxtar respublikaya 16 dəfə səfər edib **2**

Səlahiyyətli nümayəndə “Açıq mikrofon” layihəsi çərçivəsində tələbələrin suallarını cavablandırır **3**

Naxçıvan: muxtariyyətdən respublikaya **4**

Tarixi İpək Yolunun qovuşduğu məkan **10**

Naxçıvanın məşhur “vağzal çörəyi” necə hazırlanır? **12**

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev ölkəyə rəhbərlik etdiyi illər ərzində müstəqilliyimizin banisi, Ümummilli Liderimiz Heydər Əliyevin doğulduğu Nuhun diyarı, Şərqi qapısı Naxçıvana dəfələrlə səfərlər edib, muxtar respublikanın inkişafını daim diqqət mərkəzində saxlayıb. 103 yaşlı "Şərqi qapısı" qəzetinin arxivi vasitəsilə ötən illər ərzində ölkə başçısının Naxçıvan Muxtar Respublikasına səfərləri çərçivəsində onun ümumi inkişaf mənzərəsinə nəzər salaq.

Ümummilli Liderimiz Heydər Əliyevin prezident kimi 1996-2002-ci illər arasında Naxçıvana səfərlərində cənab İlham Əliyev də iştirak edib. Belə ki, 1999-cu il oktyabrın 14-də Naxçıvan Muxtar Respublikasının yaranmasının 75-ci ildönümündə milli memarlığımızın möhtəşəm abidəsi Məminə xatın türbəsini birgə ziyarət etmiş, 2002-ci ilin 15 iyununda Naxçıvanda Olimpiya İdman Kompleksinin açılış mərasimində iştirak etmişdir.

Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin Azərbaycanın ayrılmaz hissəsi olan Naxçıvan haqqında arzularını, planlarını reallığa çevirən cənab İlham Əliyev Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçildikdən sonra 2004-2023-cü illər ərzində Naxçıvana 16 dəfə səfər etməklə bir sıra əhəmiyyətli tədbirlərin iştirakçısı olub.

Ölkə başçısı 2004-cü il mayın 12-də Naxçıvan Muxtar Respublikasına səfəri zamanı Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Naxçıvan Bölməsinin yeni korpusunun təntənəli açılışına həsr olunmuş mərasimdə demişdir: **"Naxçıvan bizim hamumuz üçün doğma diyardır, əziz vətəndir. Mənim atamın vətənidir. Demək, mənim də vətənimdir. Hər bir azərbaycanlının vətənidir"**. Həmin gün Prezident cənab İlham Əliyevin iştirakı ilə müasir Azərbaycanın qurucusu Ulu Öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə tikilmiş, Azərbaycanın digər hissəsindən təcrid olunmuş, çətin blokada şəraitində yaşayan Naxçıvanda səmimiyyət üçün yeganə rabitə vasitəsi olan Naxçıvan Beynəlxalq Hava Limanının təntənəli açılış olmuşdur. Mayın 13-də ölkə Prezidentinin sədrliyi ilə keçirilən Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin müşavirəsində sürətli inkişafına görə Naxçıvan Azərbaycanda lider hesab edilmişdir. Mayın 14-də isə Naxçıvan Muxtar Respublikasının 80 illik yubileyi təntənəli şəkildə qeyd edilmiş, Prezident cənab İlham Əliyev nitqində naxçıvanlıları belə xarakterizə etmişdir: **"Heydər Əliyev demişkən, naxçıvanlılar çox cəsarətli insanlardır. Onlarda milli qürur, milli şüur hissi çox yüksəkdir. Naxçıvan Azərbaycanı böyük müfəkkirlər, elm, incəsənət, mədəniyyət xadimləri, siyasi xadimlər, böyük sərkərdələr bəxş etmişdir. Naxçıvan Azərbaycanı və dünyaya**

Prezident cənab İlham Əliyev ölkəyə rəhbərliyi dövründə muxtar respublikaya 16 dəfə səfər edib

100 yaşlı muxtar respublikanın inkişaf mənzərəsi ("Şərqi qapısı" qəzetinin materialları əsasında)

xalqımızın Ümummilli Lideri Heydər Əliyevi bəxş etmişdir".

Dövlətimizin başçısı 2005-ci il dekabrın 19-da Naxçıvana növbəti dəfə səfərə gəlmişdir. Həmin gün Prezidentin sədrliyi ilə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisində müşavirə keçirilmiş, Naxçıvanda gedən inkişaf proseslərinə nəzər salınmışdır. Dekabrın 20-də Naxçıvana təbii qazın verilməsinə dair Azərbaycan və İran prezidentləri tərəfindən sənədlərin imzalanma mərasimindən sonra birgə mətbuat konfransı keçirilmiş, burada 15 ildən sonra Naxçıvana təbii qazın verilməsi tarixi hadisə kimi qiymətləndirilmiş, gələcəkdə ölkələrimiz arasında sıx əməkdaşlığın davam etdiriləcəyi qeyd edilmişdir.

Ölkə başçısı Naxçıvana səfərləri zamanı digər sahələr kimi, təhsil sahəsində də görülən işlərlə maraqlanmış, bu sahənin inkişafına xüsusi diqqət yetirmişdir. 2006-cı ildə Naxçıvana səfər edən cənab Prezident dekabrın 21-də Ordubad internat-məktəb kompleksinin açılışında, 2007-ci il oktyabrın 17-də Naxçıvan Dövlət Universiteti konservatoriyasının binasının açılış mərasimində iştirak etmiş, universitetin fəaliyyəti barədə demişdir: **"Naxçıvan Dövlət Universitetinin nüfuzu dünyada kifayət qədər yüksək səviyyədədir. Burada görüləcək işlər, yeni fakültələrin açılması və gələcək planlar, əlbəttə, imkan verəcək ki, Naxçıvan Dövlət Universiteti nəinki regionda, hətta dünya miqyasında tanınmış ali məktəblərin birinə çevriləcəkdir"**. Bu gün bu ali təhsil müəssisəsi dünya universitetləri sırasında öz nüfuzu ilə seçilir.

2008-ci il iyunun 4-də Prezident cənab İlham Əliyev və Türkiyənin o zamankı baş naziri Rəcəb Tayyib Ərdoğan Naxçıvan Muxtar Respublikasında səfərdə olmuş, səfər çərçivəsində təkbətək və geniş tərkibdə görüşlər keçirilmiş, ikitərəfli münasibətlər, regional əməkdaşlıq və beynəlxalq məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi aparılmışdır. Görüşdən sonra Prezident cənab İlham Əliyev ilk dəfə olaraq Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisində Türkiyənin o vaxtkı baş naziri Rəcəb Tayyib Ərdoğanla birgə mətbuat konfransı keçirmişdir. Konfrans zamanı ölkə başçısı Naxçıvanda keçirilən görüşün əhəmiyyətini vurğulamışdır: **"...Bunun çox böyük siyasi mənası var. Naxçıvan o yerdə, o şəhərdə, o respublikadır ki, Türkiyə ilə Azərbaycan arasında yeganə sərhəd buradadır. Naxçıvanın inkişafında, xü-**

susilə onun 1990-cı illərin əvvəllərində yaşanan böhranlı vəziyyətdən çıxmasında Türkiyə ilə olan əlaqələr, körpünün tikilməsi və bütövlükdə, Türkiyədən alınan dəstək çox mühüm rol oynamışdır. Bu gün isə bizim ölkələr arasında münasibətlər bütün sahələrdə sürətlə inkişaf edir".

2009-cu il avqustun 4-də ölkə başçısı Naxçıvan Muxtar Respublikasının 85 illiyinə həsr olunmuş təntənəli mərasimdə, həmin il oktyabrın 3-də isə Türkdillil Ölkələrin Dövlət Başçıları Naxçıvanda keçirilən IX Zirvə Görüşündə iştirak etmişdir. Türkiyə, Qazaxıstan, Qırğızıstan prezidentləri, Türkmənistan Nazirlər Kabineti sədrinin müavininin iştirakı ilə keçirilmiş görüş zamanı bir çox sahələrdə türkdillil ölkələr arasında qarşılıqlı əməkdaşlıq əlaqələri müzakirə olunmuş, TÜRKSOY Fondunun yaradılması təklif edilmiş, artıq keçmişdə qalan Ermənistan-Azərbaycan, Qarabağ münaqişəsi müzakirə olunmuşdur.

Prezident cənab İlham Əliyev 2010-cu il oktyabrın 5-də Naxçıvana növbəti səfəri çərçivəsində 594 şagird yeri olan 2 nömrəli Sədarət kənd orta məktəbin yeni binasının açılışında iştirak etmiş və naxçıvanlıların qəhrəmanlığını belə ifadə etmişdir: **"Biz o illəri yaxşı xatırlayıyıq və Azərbaycan torpaqları işğal altına düşəndən sonra erməni qəsbkarları, erməni millətçiləri gözlərini Naxçıvana da dikmişdilər, Naxçıvanı da işğal etməyə çalışırdılar. O vaxt ancaq naxçıvanlıların iradəsi və Ulu Öndər Heydər Əliyevin siyasəti nəticəsində naxçıvanlılar Naxçıvanı qorudular"**.

Dövlət başçısı 2012-ci il mayın 30-da, 2014-cü il aprel 7-də Naxçıvana səfərə gəlmiş, aprel 8-də Naxçıvan Muxtar Respublikasının 90 illik yubileyinə həsr olunmuş təntənəli mərasimdə dövlətimizin başçısı əhalisinin mütləq əksəriyyətini azərbaycanlılar təşkil edən Azərbaycanın əzəli torpağı olan Zəngəzurun Azərbaycandan ayrılıb Ermənistanla verilməsini böyük ədalətsizlik hesab etmiş, eyni zamanda bu qərarla Azərbaycanın coğrafi baxımdan iki yerə bölündüyünü diqqətə çatdırmış və tam əminliyini bildirmişdir ki, vaxt gələcək bütün tarixi torpaqlarımıza qayıdacağıq. Bu gün qürurluyuq ki, doğma torpaqlarımız azaddır və o torpaqlarda ücrəngli bayrağımız qürurla dalğalanır. Məhz bütün cəhdlərə baxmayaraq, sarsılmaz iradə, güc, birlik hesabına buna nail olmuşuq.

Muxtar respublikaya 2015-ci il

dekabrın 1-dəki səfəri çərçivəsində ölkə başçısı Naxçıvan Muxtar Respublika Xəstəxanasının açılışını etmiş, 2017-ci il yanvarın 11-də ölkə başçısının iştirakı ilə Naxçıvanda Fövqəladə Hallar Nazirliyinin zabit və vizirləri üçün inşa edilmiş yaşayış binası, Şahbuz şəhərinin və ətraf kəndlərin içməli su sistemi, Naxçıvan şəhər 3 nömrəli tam orta məktəbin binası, Əlahiddə Ümumqoşun Ordunun "N" hərbi hissəsindəki əsgər yataqxanası və əsgəri-məişət kompleksinin açılışı olub. 2018-ci il mayın 16-da ölkə başçısının muxtar respublikaya növbəti səfəri zamanı "Şərqi qapısı" və ətraf kəndlərinin içməli su təchizatı və kanalizasiya sistemlərinin

Prezident cənab İlham Əliyevin 2022-ci il 22 dekabr tarixli Fərmanı ilə Naxçıvan Muxtar Respublikasında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətli nümayəndəliyinin yaradılması muxtar respublikanın inkişafında yeni mərhələ təşkil edir. 2023-cü il sentyabrın 25-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev və Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın Naxçıvan Muxtar Respublikasına səfəri böyük maraqla qarşılandı. Sentyabrın 25-də Azərbaycan-Türkiyə sənədlərinin imzalanması mərasimindən sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev və Türkiyə

yenidən qurulması" layihəsinin birinci mərhələsinin, Naxçıvan Şəhər Təməlzəyici Qurğular Kompleksinin, Naxçıvan Şəhər Qaraxanbəyli inzibati ərazi dairəsində 6 nömrəli tam orta məktəbin açılışında, Naxçıvan Müəllimlər İnstitutunun yeni binasının istifadəyə verilməsi mərasimində iştirak etmişdir.

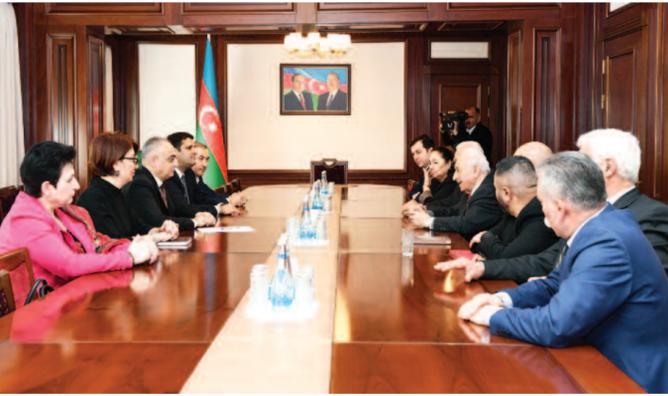
Prezident cənab İlham Əliyevin Vətən müharibəsində əldə edilmiş böyük Zəfərdən sonra 2021-ci il mayın 10-da Naxçıvan Muxtar Respublikasına səfəri xüsusilə yaddaqalan olmuşdur. Həmin gün Prezident Naxçıvan Beynəlxalq Hava Limanının yeni uçuş-enmə zolağının təqdimatında, Əlahiddə Ümumqoşun Ordunun hərbi aerodromu, "Azərxaç" ASC-nin Naxçıvan filialı, Naxçıvan Qarnizonu Mərkəzi Hospitalı və Naxçıvanda Süni Mayalanma Mərkəzinin, Culfa-Ordubad magistral avtomobil yolunun, "Ordubad rayon mərkəzi və ətraf kəndlərinin içməli su təchizatı və kanalizasiya sistemlərinin yenidən qurulması" layihəsinin açılışlarında iştirak etmişdir. Ölkə başçısı həmin gün Ordubadda Azərbaycan Televiziyasına müsahibəsində Naxçıvan Muxtar Respublikasına səfəri ilə bağlı təəssüratlarını bölüşərək demişdir: **"Naxçıvanda çox böyük enerji potensialı yaradılıb. Vaxtilə Naxçıvanda işıq yox idi, enerji yox idi. Azərbaycanın gələcək xətlər də Ermənistan tərəfindən kəsilmişdi. İndi isə Naxçıvan özünü elektrik enerjisi ilə tam təmin edir və bərpa olunan mənbədən istifadə edir. Bu, çox önəmlidir. Çünki bu, Naxçıvanın gözəl təbiətinə və ekoloji vəziyyətinə töhfə kimi qəbul edilməlidir"**.

Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan mətbuata bəyanatlarla çıxış etdilər. Dövlətimizin başçısı çıxışı zamanı dedi: **"İkinci Qarabağ müharibəsi zamanı Siz və bütün Türkiyə xalqı bizim yanımızda idi. Müharibənin ilk saatlarında "Azərbaycan yalnız deyil, Türkiyə Azərbaycanın yanındadır" deməyiniz bir çoxları üçün ciddi signal idi, mesaj idi. Azərbaycan xalqı bu siyasi və mənəvi dəstəyi heç vaxt unutmur və unutmayacaq"**. Həmin gün hər iki dövlət başçısının iştirakı ilə Naxçıvanda İğdır-Naxçıvan qaz kəmərinin təməlinin qoyulması, Naxçıvan Bərpa-istehsalat hərbi kompleksinin açılışı, bir sıra sahələrdə Azərbaycan-Türkiyə sənədlərinin, "Azərbaycan Respublikası ilə Türkiyə Respublikası arasında Qars-Naxçıvan dəmir yolu layihəsinə dair Niyət Protokolu"nun imzalanması müxtəlif sahələrdə Azərbaycan-Türkiyə əməkdaşlıq əlaqələrinin növbəti mərhələsinin müəyyənləşdirilməsində mühüm idi.

Dövlətimizin başçısının Naxçıvana səfərlərini təhlil edərkən bir daha aydın olur ki, ötən 20 ildən artıq bir dövrdə muxtar respublikamızda hər bir sahədə inkişaf, irəliləyiş əldə olunub. Bütün bu uğurların təməlinə isə Ümummilli Lider Heydər Əliyev yolunun layiqincə, uğurla davam etdirilməsi dayanır. Prezident cənab İlham Əliyevin də qeyd etdiyi kimi: **"Ulu Öndərin Azərbaycan tarixində rolu əvəzsizdir... Bu böyük şəxsiyyətin rolu o qədər əhəmiyyətli və dəyərlidir ki, bu gün müstəqil Azərbaycan dövləti Ulu Öndərin siyasəti, cəsarəti, uzaqgörənliyi sayəsində inkişaf edir, yaşayır"**.

Ə Güntac ŞAHMƏMMƏDLİ

Səlahiyyətli nümayəndə Türk Ağsaqqalları Birliyinin nümayəndə heyəti ilə görüşüb

Fevralın 21-də Naxçıvan Muxtar Respublikasında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətli nümayəndəsi Fuad Nəcəfli "Türk dünyasına açılan Şərq Qapısı: Naxçıvan-100" konfransının iştirakçıları – Türk Ağsaqqalları Birliyinin sədri, YAP Veteranlar Şurasının üzvü, akademik Sudeyf İmamverdiyev və rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüşüb.

Fuad Nəcəfli Prezident İlham Əliyevin tapşırığı, diqqət və qayğısı ilə Naxçıvanda həyata keçirilən sosial-iqtisadi inkişaf tədbirlərindən, o cümlədən su təminatı, energetika, infrastruktur quruculuğu, təhsil, səhiyyə, kənd təsərrüfatı və digər istiqamətlərdə reallaşdırılacaq çoxprofilli layihələr barədə məlumat verib. Səlahiyyətli nümayəndə bildirib ki, Naxçıvan inkişafının yeni mərhələsini yaşayır və

bu mərhələdə yeni layihələr icra olunacaq. Dövlət başçısının müvafiq Sərəncamı ilə təsdiq olunmuş "Naxçıvan Muxtar Respublikasının sosial-iqtisadi inkişafına dair 2023-2027-ci illər üçün Dövlət Proqramı"nın icrası çərçivəsində muxtar respublikada 11 prioritet sahə üzrə mühüm layihələr reallaşdırılacaq. Naxçıvan Azad İqtisadi Zonaya çevrilməklə investorların xüsusi diqqətini cəlb edəcək.

Qeyd edilib ki, Naxçıvan enerji istehsalı sahəsində yüksək potensiala malikdir. Təsədüfi deyil ki, ölkə başçısı Naxçıvanı "yaşıl enerji" məkanı kimi dəyərləndirib. Dövlət Proqramına uyğun olaraq bu resurslardan səmərəli istifadə olunacaq, dövlət-özel tərəfdaşlığı çərçivəsində yeni energetika sistemləri, eləcə də 500 meqavat gücündə yeni istilik elektrik stansi-

yası tikiləcək. Araz Su Elektrik Stansiyası yenidən qurulacaq. Bütün bunların müqabilində Naxçıvan enerji ixracatçısı mövqeyindən çıxış edəcək.

Fuad Nəcəfli görüş iştirakçılarının suallarını cavablandırıb.

Türk Ağsaqqalları Birliyinin sədri, YAP Veteranlar Şurasının üzvü Sudeyf İmamverdiyev Naxçıvan Muxtar Respublikasının sosial-iqtisadi inkişafındakı xidmətlərinə və "Türk dünyasına açılan Şərq Qapısı: Naxçıvan - 100" konfransının təşkilinə verdiyi yüksək dəstəyə görə səlahiyyətli nümayəndə Fuad Nəcəfliyə birliyin fəxri diplomunu təqdim edib.

Deputat, professor Musa Qasımlı isə səlahiyyətli nümayəndəyə "Heydər Əliyev və Qafqaz problemləri" kitabını hədiyyə edib.

Türk Ağsaqqalları Birliyinin sədri, YAP Veteranlar Şurasının üzvü Sudeyf İmamverdiyev, birliyin qadınlar şurasının sədri, Dünya Türkölogiya Mərkəzinin sədri Güllü Yolçulu, birliyin sədr müavini, AzTV Akademiyasının rektoru, Əməkdar mədəniyyət işçisi Telli Pənahqızı səmimi qəbula görə Naxçıvan Muxtar Respublikasında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətli nümayəndəsinə təşəkkür ediblər.

"Şərq qapısı"

Naxçıvan Muxtar Respublikası Nazirlər Kabinetinin məlumatı

Naxçıvan Muxtar Respublikası Nazirlər Kabineti tərəfindən fevral ayının ilk 15 günü ərzində bir sıra qərarlar qəbul edilmiş, sərəncamlar imzalanmışdır.

Belə ki, Nazirlər Kabineti tərəfindən 2 fevral 2024-cü il tarixdə Naxçıvan Muxtar Respublikasının 2025-ci il büdcə layihəsinin, muxtar respublikanın iqtisadi və sosial proqnoz göstəricilərinin hazırlanması haqqında Sərəncam imzalanmışdır. Sərəncamda qeyd edilir ki, "Büdcə sistemi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa və digər normativ-hüquqi aktlara uyğun olaraq Naxçıvan Muxtar Respublikasının Maliyyə Nazirliyi 2025-ci il və sonrakı üç il üçün büdcənin layihəsini, Naxçıvan Muxtar Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyi isə növbəti büdcə ili və sonrakı üç il üzrə iqtisadi və sosial inkişaf konsepsiyasını və proqnoz göstəricilərini 2024-cü il iyun ayının 20-dək Naxçıvan Muxtar Respublikası Nazirlər Kabinetinə təqdim etsinlər.

Nazirlər Kabinetinin 2 fevral 2024-cü il tarixli Qərarı ilə "Naxçıvan Muxtar Respublikasında inzibati orqanların Təsnifatı"nın təsdiq edilməsi haqqında", "Naxçıvan Muxtar Respublikasında dövlət büdcəsindən maliyyələşən idarə, müəssisə və təşkilatlarda nəqliyyat vasitələrindən istifadə qaydalarının təkmilləşdirilməsi haqqında", "Naxçıvan Muxtar Respublikasında qida məhsulları sahəsində fəaliyyət göstərən subyektlərin qida təhlükəsizliyi qeydiyyatına alınması və dövlət reyestrinin aparılması Qaydaları"nın təsdiq edilməsi haqqında" qərarları ləğv edilmişdir.

Nazirlər Kabinetinin 15 fevral 2024-cü il tarixli "Naxçıvan Muxtar Respublikasında uşaq hüquqlarının həyata keçirilməsinə dair elektron məlumat bankının təşkili və aparılması Qaydası"nın təsdiq edilməsi haqqında" Qərarında edilmiş dəyişiklik əsasən "Naxçıvan Muxtar Respublikasının Dövlət Sosial Müdafiə Fondu" sözləri çıxarılıb, "İcbari Tibbi Sığorta üzrə Dövlət Agentliyi" sözləri "Naxçıvan Muxtar Respublikasının Tibb Müəssisələrinin İdarəetmə Birliyi" sözləri ilə əvəz edilmişdir.

Həmçinin Nazirlər Kabinetinin eyni tarixli digər bir Qərarı ilə "Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların sosial müdafiəsinin yaxşılaşdırılması tədbirləri haqqında" Qərarında dəyişiklik edilmişdir.

Həmçinin Nazirlər Kabinetinin 2020-ci il 29 iyun tarixli Qərarı ilə təsdiq edilmiş "Naxçıvan Muxtar Respublikasında Dövlət və ictimai ekoloji ekspertizanın həyata keçir-

ilməsi Qaydası"nda dəyişiklik edilmişdir. Dəyişikliyə görə, Dövlət ekoloji ekspertizasının keçirilməsi üçün zəruri olan sənədlərin və ya məlumatların Elektron Hökumət İnformasiya Sistemi vasitəsilə müvafiq dövlət orqanından əldə edilməsi mümkün olduqda, həmin sənədlər və ya məlumatlar sifarişçidən tələb edilmir. Belə sənədlərin və ya məlumatların Elektron Hökumət İnformasiya Sistemi vasitəsilə əldə edilməsi mümkün olmadığı hallarda onların təqdim edilməsi sifarişçinin razılığı ilə sorğu əsasında müvafiq dövlət orqanından tələb olunur və ya sifarişçi tərəfindən təmin edilir.

Bundan başqa, "Naxçıvan Muxtar Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi" publik hüquqi şəxsin ləğv edilməsi barədə" Ali Məclis sədrinin müvafiq Sərəncamının icrasını təmin etmək məqsədilə Nazirlər Kabinetinin 6 fevral 2024-cü il tarixli Qərarı ilə "Naxçıvan Muxtar Respublikasının Media Reyestr Şəhadətnaməsinin forması"nın təsdiq edilməsi haqqında" və "Jurnalist vəsiqəsinin forması"nın təsdiq edilməsi haqqında" qərarları ləğv edilmişdir.

Nazirlər Kabinetinin eyni tarixli digər bir Qərarı ilə "Naxçıvan Muxtar Respublikası Gənclər və İdman Nazirliyinin yerli orqanlarının ştat sayı"nda dəyişiklik edilmişdir.

Nazirlər Kabinetinin 15 fevral 2024-cü il tarixli "Naxçıvan Muxtar Respublikasında uşaq hüquqlarının həyata keçirilməsinə dair elektron məlumat bankının təşkili və aparılması Qaydası"nın təsdiq edilməsi haqqında" Qərarında edilmiş dəyişiklik əsasən "Naxçıvan Muxtar Respublikasının Dövlət Sosial Müdafiə Fondu" sözləri çıxarılıb, "İcbari Tibbi Sığorta üzrə Dövlət Agentliyi" sözləri "Naxçıvan Muxtar Respublikasının Tibb Müəssisələrinin İdarəetmə Birliyi" sözləri ilə əvəz edilmişdir.

Həmçinin Nazirlər Kabinetinin eyni tarixli digər bir Qərarı ilə "Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların sosial müdafiəsinin yaxşılaşdırılması tədbirləri haqqında" Qərarında dəyişiklik edilmişdir.

Səlahiyyətli nümayəndə "Açıq mikrofon" layihəsi çərçivəsində tələbələrin suallarını cavablandırır

Fevralın 22-də Naxçıvan Muxtar Respublikasında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətli nümayəndəsi Fuad Nəcəfli Naxçıvan Dövlət Universitetində keçirilən "Açıq mikrofon" layihəsi çərçivəsində tələbələrlə görüşüb.

Tələbə Həmkarlar İttifaqı Komitəsinin təşkilatçılığı ilə keçirilən görüşdə Naxçıvan Dövlət Universitetinin və universitetin nəzdində fəaliyyət göstərən kolleclərin tələbələri iştirak ediblər. Görüşdə çıxış edən səlahiyyətli

tərəfindən böyük uğurla və qələbə əzmi ilə davam etdirilir.

Fuad Nəcəfli bildirib ki, ötən dövrdə əhali ilə mütəmadi görüşlər keçirilib, muxtar respublikanın gələcək inkişaf istiqamətləri müəyyənləşdirilib. Ölkə başçısının 2023-cü il 5 iyun tarixli Sərəncamı ilə "Naxçıvan Muxtar Respublikasının sosial-iqtisadi inkişafına dair 2023-2027-ci illər üçün Dövlət Proqramı" təsdiq edilib və icrası üçün maliyyə vəsaiti ayrılıb. Çoxvektorlu Dövlət Proqramı sosial-

rin icrası nəzərdə tutulur.

Sonra söz Tələbə Həmkarlar İttifaqı Komitəsinin sədri Hüseyn İmanovun moderatorluğunda tələbələrə verilib. Səlahiyyətli nümayəndə 2 saatdan artıq bir müddətdə yerli və xarici tələbələrin, eləcə də universitetin gənc əməkdaşlarının ünvanladığı 30-dan çox sualı ətraflı cavablandıraraq, müraciət və təkliflərini dinləyib.

Sualları cavablandıran səlahiyyətli nümayəndə bildirib ki, "Naxçıvan Muxtar Respublikasının sosial-iqtisadi inkişafına dair 2023-2027-ci illər üçün Dövlət Proqramı"nın icrası çərçivəsində Naxçıvan Dövlət Universiteti üçün ikinci tədris kampusu inşa ediləcək. İngilisdilli tibb təhsili aparılacaq yeni kampus bu sahəyə dair bütün müasir təchizatla təmin olunacaq. Dünya nəhəngi olan IBM şirkəti ilə imzalanan memorandum gənclərimiz üçün mühüm perspektiv vəd edir. Bu əməkdaşlıq çərçivəsində Naxçıvan Dövlət Universitetinin tabeliyində Beynəlxalq Proqramlaşdırma İnstitutu yaradılacaq.

nümayəndə universitet tələbələri ilə əvvəlki görüşləri xatırlayaraq ötən dövrdə görülən işlər barədə məlumat verib. Qeyd edib ki, "Heydər Əliyev İli"ni qeyd etdiyimiz 2023-cü il Naxçıvan Muxtar Respublikası üçün uğurlu il oldu, Heydər Əliyev irsi geniş təbliğ olundu. Ulu Öndərimizin zəngin dövlətçilik yolundan bəhs edən Fuad Nəcəfli gənclərin hər birinə əbədi yaşar liderimiz qədər vətənpərvər olmağı, Vətəninə sevməyi arzulayıb. Vurgulanıb ki, bu siyasət bu gün ölkəmizdə Prezident İlham Əliyev

iqtisadi həyatın bütün sferalarını əhatə edir. Proqrama əsasən bu il yaranmasının 100-cü ildönümünü qeyd etdiyimiz Naxçıvan Muxtar Respublikasında xüsusi iqtisadi rejim tətbiq olunacaq, diyarımızın iqtisadi inkişafı üçün daha geniş imkanlar açılacaq. Ötən ilin sonlarından icrasına başlanılan proqramın hədəf aldığı bu istiqamətlərdən biri də etibarlı gəncliyin yetişdirilməsi üçün təhsilin hərtərəfli inkişafına nail olmaqdır. Proqramda Naxçıvan Dövlət Universitetini daha da inkişaf etdirəcək layihələ-

Vurgulanıb ki, tələbələrin xarici dil biliklərinə yiyələnməsi müasir dövrün əsas tələblərindəndir. Ötən ildən İngilisdilli tibb ixtisasının fəaliyyətə başlaması, eləcə də universitetin Beynəlxalq Məktəbinin istifadəyə verilməsi, bu mənada, mühüm önəm daşıyır. Naxçıvan Dövlət Universitetinin nəzdində fəaliyyət göstərən Beynəlxalq Məktəbdə tədris Kembric təhsil proqramına əsaslanan metodologiyaya üzrə qurulacaq. Bütün bunlar Naxçıvanın gələcək inkişafı üçün çox böyük töhfələrdir. Çünki qar-

şıda mühüm hədəf var: dövrün reallıqları və tələblərinə əsaslanan ixtisaslı gənclər yetişdirmək.

Fuad Nəcəfli gənclərin gələcək karyera və iş imkanları, tələbələr üçün müvafiq güzəştlərin tətbiqi, təkliflərinin, startap layihələrinin dəyərləndirilməsi, idarəçilik sistemində irəli çəkilməsi, eləcə də digər mövzularda müraciətlərinə uyğun olaraq diqqətə çatdırıb ki, gənclərin şəxsi, kollektiv və peşəkar inkişafı məqsədilə tədbirlərin keçirilməsi, əmək bazarının tələblərinə uyğun ixtisaslı gənclərin sa-

yının artırılması qarşısında duran əsas hədəflərdəndir. Sözügedən Dövlət Proqramına uyğun olaraq ali, orta ixtisas və peşə təhsili səviyyələri üzrə tədris mövcud tələbələrə, o cümlədən sənaye müəssisələrinin tələblərinə uyğun qurulacaq. Həmçinin gənclərin asudə vaxtlarının səmərəli təşkili, şəxsi inkişafı istiqamətində fəaliyyətin təşkili məqsədilə Gənclərin İnkişaf və Karyera Mərkəzi yaradılacaq.

Fuad Nəcəfli səmimi keçən görüşdə tələbə-gənclərə vətənpərvər və milli ruhda fəaliyyət göstərməyi, intellektli, savadlı gənclik kimi formalaşmalarını, bilik və bacarıqlarını ölkəmizin inkişafı naminə səfərbər etmələrini tövsiyə edib, tədrisdə və gələcək karyeralarında uğurlar arzulayıb.

Sonda "Açıq mikrofon" layihəsinin bütün iştirakçıları ilə xatirə fotosu çəkdirilib.

"Şərq qapısı"

Muxtariyyət

Naxçıvan:

muxtariyyətdən respublikaya

(əvvəlki qəzetin 3 fevral 2024-cü il sayında)

Gümrü müqaviləsi və Naxçıvan

“Böyük Ermənistan” ideyasını həyata keçirmək üçün Naxçıvana, Qarabağa və Zəngəzura, sadəcə olaraq, iddia etməklə kifayətlənməyən ermənilər, bu torpaqlar uğrunda mübarizədə nəinki hərbi həm də siyasi vasitələrdən maksimum istifadə etməyə çalışırdı. Sevr müqaviləsindən (1920, 10 avqust) sonra Antanta dövlətlərinə arxalanan daşnak Ermənistanı İngiltərə, Fransa və İtaliya kimi yeni ərazilər ələ keçirmək məqsədilə 24 sentyabr 1920-ci ildə Türkiyə ilə müharibəyə başlayır. Dinc əhaliyə divan tutmağa üstünlük verən daşnaklar Qarsda, İrəvanda, Şərur-Dərələyəz və başqa bölgələrdə yaşayan türk-müsəlman əhalini öldürməyə başlayırlar. Türk ordusunun əks-hücumu daşnak ordusunun darmadağın olması ilə nəticələnir. Türkiyə ilə müharibə daşnakların planlaşdırdığı kimi uzun sürməsə də, nəticəsi onlar üçün gözlənilməz oldu. Həmin il noyabrın 18-də daşnaklar məğlub oldular. 1920-ci il dekabrın 2-də Gümrüdə Türkiyə ilə Ermənistanın daşnak hökuməti arasında müqavilə imzalandı. Daşnaklar xeyallarında qurduqları “böyük Ermənistan”ın ərazisinin İrəvan və Göyçə gölü rayonu ilə məhdudlaşdığını təsbit etmiş müqaviləyə imza atdılar. Müqavilənin ikinci və on ikinci maddələri bilavasitə Naxçıvanla bağlı idi. Gümrü müqaviləsinin ikinci maddəsində Naxçıvan, Şaxtaxtı və Şərur bölgəsində bu yerlərin idarə formasını müəyyən edəcək referendumun keçirilməsinə qədər, Türkiyənin himayəsi altında yerli özünüidarəetmənin yaradıldığı və Ermənistanın bu bölgənin daxili işlərinə qarışa bilməyəcəyi təsbit edilmişdir. İkinci maddədə Naxçıvanın ərazisi də müəyyən edilmişdir. Antanta dövlətlərinin əlaltı olan Ermənistan üzərində qələbədən sonra Türkiyə ilk dəfə Naxçıvanın özünüidarəetmə hüququna nail olmasına kömək etdi.

On ikinci maddəyə görə isə Türkiyə Şərur-Şaxtaxtı-Naxçıvan-Culfa yolu və İran-Maku-Ermənistan tranzit yolunun təhlükəsizliyinə təminat verirdi.

Ermənistan-Türkiyə müharibəsində daşnakların məğlubiyəti nəticəsində Türkiyənin regionda hərbi və siyasi nüfuzunun artması, Sovet Rusiyasını Ermənistanı sovetləşdirməyə məcbur edir. Nəticədə, Sovet Rusiyası ilə Sovet Ermənistanı dekabrın 2-də Gümrü müqaviləsini imzalayırlar. Səkkiz maddədən ibarət Gümrü sazişinin üçüncü maddəsində göstərilirdi ki, Rusiya sovet hökuməti Ermənistanın 1920-ci il oktyabrın 23-nə kimi sahib olduğu aşağıdakı ərazilərini – İrəvan quberniyasının Qars vilayəti hissəsinin, Zəngəzur qəzasının, Qazax qəzası hissəsinin, Tiflis quberniyası hissəsinin “Sovet Erməni Respublikasının” tərkibinə daxil olduğunu mübahisəsiz təsdiq edir.

Q.Orconikidze dekabrın 2-də Azərbaycan torpaqlarının Ermənistanə verilməsi barədə Rusiya rəhbərliyinə məlumat verir.

Naxçıvan hadisələri

Azərbaycanın müəyyən torpaqlarının Ermənistanə verilməsini öyrənən Naxçıvan əhalisi kəskin etirazlarını bildirir və buna yol verməyəcəklərini bəyan edir. Vəziyyətin gərginləşdiyini görən Azərbaycan rəhbərliyi Hərbi İnkilab Komitəsinin üzvü, Ədliyyə komissarı Behbud ağa Şaxtaxtınskinin dekabrın 15-də Naxçıvana göndərdi.

B.Şaxtaxtınskinin əhali ilə görüşləri və söhbətləri öz nəticəsini verdi. Diyarın əhalisi Azərbaycanın himayəsi altında olmaqla Naxçıvanda müstəqil sovet respublikası yaradılmasını tələb etdi. Naxçıvanın azərbaycanlı əhalisinin qətiyyətli və inadlı mübarizəsi ermənilərin Naxçıvan barəsindəki planlarını pozdu. Məkrli niyyətlərini hələlik pərdələyən ermənilər və Ermənistan İnkilab Komitəsi 1920-ci il dekabrın 28-də Naxçıvanı müstəqil sovet respublikası kimi tanıdı və bu ərazi ilə əlaqədar iddialarından imtina etmişdir.

Naxçıvan ərazisini Azərbaycandan ayıran Zəngəzur mahalının qərb hissəsinin Ermənistanə verilməsi Naxçıvanın muxtariyyətdən respublikaya

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Naxçıvan Muxtar Respublikasının 90 illiyinə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda çıxış edərkən – 9 aprel 2014-cü il

yət məsələsini zəruri edirdi. Ümummilli Lider Heydər Əliyev qeyd edirdi: “*Əgər Zəngəzur mahalının Ermənistanə verilməsi olmasaydı, bəlkə də, Naxçıvanın muxtariyyəti də lazım deyildi və Azərbaycan vahid əraziyə malik olan bir ölkə idi*”.

Naxçıvan diyarının əhalisi Azərbaycan SSR-in tərkibində muxtariyyət tələb edirdi. 1921-ci ilin yanvarında Azərbaycan, Ermənistan və Rusiya nümayəndələrinin təşəbbüsü ilə keçirilmiş rəy sorğusunda Naxçıvan əhalisinin 90 faizindən çoxu Naxçıvan diyarının muxtar respublika hüququnda Azərbaycan SSR-in tərkibində qalmasına səs verdi. Bu rəy sorğusunun nəticəsi Naxçıvanın Azərbaycanın tərkibində saxlanılmasında mühüm rol oynadı.

Moskva müqaviləsi və Naxçıvan

Belə bir fakt da qeyd edilməlidir ki, Türkiyə tərəfinin Naxçıvan məsələsinə münasibətdə tutduğu mövqe bu işdə mühüm əhəmiyyət kəsb etmişdir. Türkiyə ilə Sovet Rusiyası arasında gedən danışıqlarda Naxçıvanın taleyi məsələsi daim Türkiyə nümayəndə heyətinin diqqət mərkəzində olmuşdur.

Naxçıvan məsələsində N.Nərimanovun sonradan prinsipial mövqe tutması, onun adından B.Şaxtaxtınskinin Moskvada apardığı danışıqlar, V.Leninə müraciətləri Moskvanın Naxçıvan məsələsinə münasibətinin dəyişməsinə, nəticə etibarilə, Naxçıvana Azərbaycanın himayəsində muxtariyyət statusu verilməsinə təsir etdi. Ümumiyyətlə, B.Şaxtaxtınskinin Naxçıvanın muxtariyyət statusu qazanmasında çox böyük xidməti olmuşdur. O, fəaliyyəti dövründə Azərbaycanın müxtəlif problemləri ilə bağlı V.Leninə teleqramlar göndərmiş, təhlilədiçi məktublara yazmış, bu məktublara arayışlar da əlavə etmişdir.

Türkiyədən Moskvaya gələn heyət 1921-ci il fevralın 26-da danışıqlara başladı. Türk heyətinə Yusif Kamal bəy başçılıq edirdi. Rus-türk konfransı fevralın 26-dan martın 18-nə qədər davam etdi və həmin gün “Dostluq və qardaşlıq haqqında” sovet-türk müqaviləsi imzalandı.

Konfransda müzakirə edilən ən mühüm məsələlərdən biri də Naxçıvan məsələsi idi. Türkiyə tərəfi Naxçıvan məsələsinə böyük əhəmiyyət verirdi. Ermənilər Naxçıvanı işğal etmək istəyəndə Türkiyə Batum müqaviləsinə (1918, 4 iyun) görə onu öz himayəsinə götürmüşdü. Türkiyə tərəfi Moskvada

danışıqlarında Naxçıvanın Azərbaycanın himayəsində olmasını istəyirdi. Moskva müqaviləsinin 3-cü maddəsində göstərilirdi ki, “Razılığa gələn hər iki tərəf bu müqavilənin I (c) əlavəsində göstərilən sərhədlərin içərisində Naxçıvan vilayətinin Azərbaycanın himayəsi altında muxtar ərazi təşkil etməsinə razıdır, o şərtlə ki, Azərbaycan bu protektoratlığı heç bir zaman üçüncü bir dövlətə güzəştə getməyəcəkdir”.

Moskva müqaviləsi ilə Naxçıvanın ərazisi 6038 kvadratkilometr müəyyən edilmiş və “Naxçıvan ərazisi” adlı I (c) əlavəsində bölgənin sərhədləri arasındakı kimi müəyyən edilirdi: “Ararat stansiyası – Saray Bulaq dağı – Kömürlü dağı – Sayat dağı (7868) – Qurdqulaq kəndi – Həməsür dağı (8060) – 8022 yüksəkliyi – Kükü dağı (8282) və keçmiş Naxçıvan qəzasının şərq inzibati sərhədi”.

N.Nərimanov 1921-ci ilin may ayında keçirilən I Ümum-Azərbaycan Qurultayında nitqində deyirdi: “Sovet Rusiyası və Türkiyə ilə müqaviləyə əsasən Naxçıvan Azərbaycanın protektoratlığı altında müstəqil respublika elan olunur. Orada bizim nümayəndəmiz olacaqdır və biz bütün münasibətlərdə Naxçıvana xidmət edəcəyik”.

Qazanılmış uğurda Azərbaycan diplomatiyasının da böyük rolu var idi. Məhz Naxçıvan məsələsinin həllindəki roluna görə Nəriman Nərimanov Moskvada danışıqlarına eza edilmiş Azərbaycan nümayəndəsi B.Şaxtaxtınskiyə yazırdı: “Naxçıvana görə çox sağ ol! Götürsən, son artıq işin içində girmisən və işi düzgün aparırsan. Bu məni sevindirir...”

Qars müqaviləsi və Naxçıvan

Naxçıvanın Azərbaycanın protektoratlığına verilməsindən Sovet Rusiyası və bu prosesdə iştirak edən nümayəndələri peşman olmuşdular.

B.Ləqran G.Çiçerinə yazırdı ki, Naxçıvanda Azərbaycanın protektoratlığının tənqidinə tamamilə arzu edilməz nəticələrə gətirib çıxaracaq.

Moskva müqaviləsindən sonra türk diplomatiyasının əsas məqsədlərindən biri Türkiyə hökuməti ilə Cənubi Qafqaz respublikaları arasında ayrı-ayrılıqda müstəqil müqavilə bağlamaq idi. Sovet Rusiyası isə Cənubi Qafqaz respublikalarından tələb edirdi ki, onlar Türkiyə ilə belə müqavilə bağlamasınlar.

Türkiyə ilə Cənubi Qafqaz respublikaları arasında ərazi-sərhəd məsələlərinin və mü-

nasibətlərin tənzimlənməsi üçün Qars şəhərində konfrans keçirilməsi razılaşdırıldı. AK (b)P MK-nın Bürosu Türkiyə ilə müqavilə bağlanması üçün Azərbaycan nümayəndə heyətinə rəhbərlik B.Şaxtaxtınski təsdiq edildi. Avqustun (1921) son günlərində 13 nəfərlik heyət Qars konfransında iştirak etmək üçün Tiflisə yola düşdü. B.Şaxtaxtınski Azərbaycan xalq fəhlə-kəndli nəzarəti komissarı ilə yanaşı, həm də Naxçıvan İnkilab Komitəsinin sədri idi. Naxçıvanın maraqlarını konfransda müdafiə etmək üçün Naxçıvan SSR-in Xalq Komissarları Soveti Tağı Səfiyevi Qarsa ezam etmişdi.

RK(b)P MK-nın Qafqaz Bürosu Naxçıvanın idarə olumasına müxtəlif yollarla müdaxilə edirdilər. Bunları nəzərə alan Azərbaycan rəhbərliyi B.Şaxtaxtınskini hələ Qars konfransının gedişində Naxçıvan XKS-nin sədri seçmişdi və hökumətin tərkibi yeni kadrlarla möhkəmləndirilmişdi.

Qars konfransı 26 sentyabr-13 oktyabr 1921-ci ildə keçirildi. Türkiyə tərəfinə Kazım Qarabəkir Paşa, Rusiyaya Yakov Qanetski, Ermənistanə Aşkanaz Mravyan, Gürcüstan tərəfinə isə Şalva Eliava rəhbərlik edirdi.

Konfrans Qars şəhərindəki Ordu küçəsində ayrılmış binada keçirildi. Konfransda tərəflər arasında siyasi, iqtisadi və mədəni xarakterli müraziətlər aparıldı.

Konfrans zamanı Azərbaycana aid ən mühüm məsələlərdən biri Naxçıvanla bağlı olmuşdur. B.Şaxtaxtınski konfransda Naxçıvan haqqında məlumat verdi. Naxçıvan məsələsi hüquq cəhətdən Qars müqaviləsində bu redaktədə verildi: “Türkiyə hökuməti, Azərbaycan və Ermənistan Sovet respublikaları müqavilənin III əlavəsində göstərilən sərhədlər daxilində Naxçıvan vilayətinin Azərbaycanın himayəsi altında muxtar ərazi təşkil etməsi haqqında razılığa gəlirlər”. Məsələnin belə qəbul edilməsi ilə Ermənistan Naxçıvan vilayətinin Azərbaycan ərazisi olduğunu tanıyır və müqaviləni imzalamaqla öz üzərinə siyasi-hüquqi öhdəlik götürmüş olurdu. Lakin bu halda Moskva müqaviləsindən fərqli olaraq Azərbaycanın Naxçıvanı “heç bir üçüncü dövlətə güzəştə getməməsi” sənəddə yer almırdı. Lakin müqavilənin 5-ci maddəsində Naxçıvanın statusu məsələsində razılığa gələn tərəflər müəyyən edilirdi. Bunlar Türkiyə, Azərbaycan və Ermənistan hökumətləri idi.

Naxçıvan bölgəsinin sahəsi Moskva müqaviləsindəki ilə müqayisədə azaldılmışdı. Bunun nəticəsində Naxçıvanın qərb sərhədləri kiçilmişdi, Dəvəli və Arzadəyən Ermənistanə verilmişdi.

Ümumiyyətlə, Naxçıvanın sərhədi Urmiya kəndindən başlayır, Naxçıvan qəzasının şərq inzibati sərhədində qurtarırdı. Sahəsi 5753 kvadratkilometr oldu.

Qars müqaviləsinin əhəmiyyətli tərəflərindən biri onun müddətsiz imzalanması idi. Ümummilli Lider Heydər Əliyev beynəlxalq Qars müqaviləsinin tarixdəki yerini və rolunu yüksək qiymətləndirərək demişdir: “*Naxçıvan Azərbaycanın əsas torpağından ayrı düşdüynə görə, Naxçıvanın bütövlüyünü, təhlükəsizliyini, dövlətçiliyini, muxtariyyətini gələcəkdə də təmin etmək üçün Qars müqaviləsi bizim üçün çox böyük, əvəzi olmayan sənəddir...*”

Moskva və Qars müqavilələrinə görə, Türkiyənin Naxçıvanın statusunda tərəf ölkə kimi müəyyənəlməsi göstərmişdir ki, ermənilər üçün daha bir iş qalmamışdır.

Naxçıvanın inzibati idarəçilik sistemindəki dəyişikliklər

Beynəlxalq müqavilələrə aid keçirilən konfranslar dövründə Ermənistan bütün vasitələrdən istifadə edirdi ki, Naxçıvan bölgəsinin ələ keçirsin. Hələ 1921-ci ilin yanvarında B.Şaxtaxtınski Naxçıvanın fəvqəladə komissarı təyin edilmişdi.

1921-ci ilin sentyabrında Naxçıvan SSR Xalq Komissarları Soveti təşkil edildi. Həmin ilin sonlarında sovetlər seçkilər keçirildi, inqilab və yoxsul komitələri ləğv edildi. 1922-ci il yanvarın 25-də Naxçıvan SSR-in birinci Sovetlər Qurultayı keçirildi. Qurultay diyarda sovet, təsərrüfat və mədəni quruculuğa dair mühüm qərarlar qəbul etdi. Qurultay Ölkə İnkilab Komitəsini ləğv edib, Naxçıvan SSR Mərkəzi İcraiyyə Komitəsi və Naxçıvan SSR Xalq Komissarları Soveti yaratdı.

Naxçıvan 1921-ci ildən Azərbaycanın muxtar qurumu kimi idarə olunurdusa da, 30-cu illərin ortalarına qədər rəsmi sənədlərdə Naxçıvan SSR adlandırılmışdır.

1922-ci il dekabrın 12-də keçirilən Zaqafqaziya Sovetlər Qurultayının Naxçıvanla bağlı Qərarında göstərilirdi: "Naxçıvan Respublikası muxtariyyət hüququ ilə Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi hesab edilmiş".

Aradan, təqribən, bir ay keçməmiş – 1923-cü il yanvarın 18-də RK (b)P Zaqafqaziya Ölkə Komitəsi təklif edir ki, Naxçıvanı muxtar vilayətə, Naxçıvan XKS-ni və Naxçıvan Mərkəzi İcraiyyə Komitəsini Naxçıvan Ölkəsinin İcraiyyə Komitəsinə çevirsin.

1923-cü il fevral ayının 27-də III Ümum-Naxçıvan Sovetlər Qurultayı Naxçıvan Respublikasını Naxçıvan ölkəsinə çevirir və Naxçıvan Ölkə İcraiyyə Komitəsini seçir. İyunun 16-da keçirilən Azərbaycan Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin üçüncü sessiyası bunu təsdiq edir.

Naxçıvan Muxtar Respublikasının yaradılması

Naxçıvanın statusunda, Naxçıvan Muxtar Respublikasının təşkilində dəyişikliklərin edilməsi Türkiyəni ciddi narahat edirdi. Ona görə də Türkiyə hökuməti sovet hökumətinə etiraz etdi. Etiraz qəbul olundu. Nəticədə, 1923-cü il dekabrın 11-də Azərbaycan K (b)P MK Rəyasət Heyətinin qərarı ilə Naxçıvan Ölkəsi Naxçıvan Respublikasına çevrildi. Buna müvafiq olaraq Naxçıvan Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin I plenumunun iclası 1924-cü il yanvarın 18-də ölkənin Naxçıvan MSSR-ə çevrilməsi məsələsini müzakirə etdi. Naxçıvan MSSR MİK, XKS və 5 nazirlik yaradıldı. Naxçıvan MSSR inzibati cəhətdən Şərur, Ordubad və Naxçıvan qəzalarına bölündü. MİK-in Rəyasət Heyəti seçildi. B.Talıblı sədr seçildi.

1924-cü il fevralın 9-da Azərbaycan Mərkəzi İcraiyyə Komitəsi Naxçıvan ölkəsinin Naxçıvan MSSR-ə çevirmək haqqında qərar qəbul etdi. Beləliklə, Naxçıvanla bağlı qəti qərar qəbul edildi.

1924-cü ilin aprelində Naxçıvan MSSR-in Əsasnaməsi, 1926-cı ilin aprelində isə Naxçıvan Muxtar Respublikasının Konstitusiyası qəbul edildi.

Naxçıvana Azərbaycanın tərkibində muxtariyyət statusunun verilməsi və Naxçıvan Muxtar Respublikasının təşkili onun özünəməxsus coğrafi mövqeyi və Azərbaycandan ayrı düşməsi ilə bağlı idi.

Ermənilərin beynəlxalq Moskva və Qars müqavilələrini ləğv etmək və Naxçıvana yiyələnmək cəhdləri

Moskva və Qars müqavilələrinin Mayrı-ayrı maddələri Ermənistanda birmənalı qəbul edilmədi. Xüsusilə Qars müqaviləsinin nəticələrindən narazı qalan və onun ermənilər üçün xeyrsiz olmasından şikayətlənən müəyyən qüvvələr müxtəlif yollar axtarmağa başladılar. 1921-ci ilin iyununda Millətlər Liqası Cəmiyyətlərinin Cenevrədə keçirilən qurultayında öz xeyirlərinə qətnamə qəbul etdirdilər.

Ermənilər Moskva və Qars beynəlxalq müqavilələrinə məhəl qoymayaraq Azərbaycana və onun Naxçıvan bölgəsinə dair ərazi iddialarını yenə də irəli sürürdülər: "Naxçıvan və Şərursuz Ermənistan yaşaya bilməz".

Bu beynəlxalq müqavilələr müddətsiz bağlansa da, ermənilər tərəfindən dəfələrlə onların qüvvədən salınmasına cəhdlər edilmişdi. 1989-cu ilin noyabrında daşnak partiyasının Yerevanda keçirdiyi qurultayında bu müqavilələrə yenidən baxılması, hətta onların ləğvi tələb olunmuşdu.

Ermənistan, erməni daşnakları Rusiyanın bəzi qüvvələrini, Rusiya Dövlət Dumasının bir neçə deputatını bu prosedura cəlb etməklə Moskva müqavilələrinin ləğvini çalışırdı, bununla əlaqədar Rusiya prezidentinə və xarici işlər nazirinə müraciət etmişdilər. Bu müqavilələr pozularsa (bu, qeyri-mümkündür) Azərbaycan Naxçıvanın təhlükəsizliyi ilə bağlı Türkiyə ilə ikitərəfli qarantör müqaviləsi bağlaya bilər. Moskva müqaviləsi ötən müddət ərzində özünün siyasi və tarixi ak-

tuallığını itirməyib, bu müqavilənin ləğvi mümkün deyil. Qars müqaviləsi ilə Cənubi Qafqaz respublikalarının sərhədləri dəqiqləşsə də, Ermənistan Naxçıvana qarşı torpaq iddialarını səsləndirməkdədir. "Qars" beynəlxalq miqyasda təsdiq olunmuş müqavilədir. Bu müqavilə ləğv olunarsa, bu ermənilər üçün acınacaqlı vəziyyət yaradar. Onda Türkiyə Gümrü müqaviləsinə istinad edəcək. Rəsmi Moskvanın isə Qars müqaviləsindən imtina etmək və ya bu məsələyə yenidən baxmaq fikri yoxdur.

Ermənistan 90-ci illərin əvvəllərində Naxçıvana hücum etdiyi dövrdə Ulu Öndər Heydər Əliyev Qars müqaviləsini Türkiyə gündəminə gətirdi, Ermənistanın təcavüzkar mövqeyi ifşa edildi. 57 dövlət Ermənistanın təcavüzkarlığını pislədi, NATO isə bu barədə xüsusi bəyanat verdi.

Moskva və Qars müqavilələrinin 100 illiyi dövründə də Ermənistanın təşəbbüsləri heç bir nəticə vermədi.

Bu müqavilələri Ermənistan dəfələrlə pozmuşdur. Zaqafqaziya MİK Rəyasət Heyətinin 1929-cu il 18 fevral tarixli qərarı ilə Naxçıvan diyarının 657 kvadratkilometr sahəsi Ermənistanə verilmişdir. 1929-1931-ci illərdə Aldərə, Lehvaz, Astazur, Nüvədi və başqa sahələrin Ermənistanə verilməsi nəticəsində Mehri rayonu yaradıldı. 1938-ci ildə Sədərək və Kərki kəndlərinin ətrafındakı torpaqlar itirildi. 80-ci illərin ortalarında Ordubad rayonunun Kotam və Kilit kəndləri torpaqlarının bir hissəsi Ermənistanə bağışlandı, 1991-ci ilin yanvarında Kərki kəndi ermənilər tərəfindən işğal olundu. Qeyd etməliyik ki, Ermənistan Respublikası 9 min kvadratkilometr ərazidə yaradılıb, sonradan onun ərazisi Azərbaycan torpaqları hesabına 29,8 min kvadratkilometrə çatıb. Bütün bunlarla kifayətlənməyən ermənilər yeni ərazilər işğal etmək arzusu ilə yaşayırlar. Lakin II Qarabağ müharibəsi və lokal antiterror əməliyyatı erməni xülyalarına son qoydu, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü və suverenliyi bərpa edildi.

Muxtariyyətin və müstəqilliyin bəhrələri

Muxtariyyət illərində Naxçıvan Muxtar Respublikası çətin, mürəkkəb və eyni zamanda parlaq inkişaf yolu keçmişdir. "Strateji mövqeyi ilə seçilməsi tarixən Naxçıvanı vaxtaşırı gərgin siyasi mübarizələr meydanına çevirir və bu diyar qarşılaşdığı bütün sınaqları qətiyyətlə dəf etmişdir".

Sovet hakimiyyəti dövründə Naxçıvan Muxtar Respublikası Azərbaycan Respublikasının tərkibində özünəməxsus inkişaf yolu keçib, sosial-iqtisadi, ictimai-siyasi və mədəni həyatında böyük nailiyyətlər əldə edib. Lakin bunlarla yanaşı, Naxçıvan sovet bolşevik terrorunun, zorakı kollektivləşmənin, 30-cu illər repressiyasının ağır fəsadlarını yaşayıb. Xüsusilə 60-cı illərin ortalarına qədər Naxçıvanda vəziyyət daha ağır olub. Amma 70-ci illərin əvvəllərindən başlayaraq Naxçıvan inkişaf etməyə başladı. Naxçıvan MSSR qabaqcıl sənaye, kənd təsərrüfatı, elm və mədəniyyətə malik güclü diyara çevrildi. Ulu Öndər Heydər Əliyevin Azərbaycanda hakimiyyətdə olması, bütün digər regionlar kimi Naxçıvanda da böyük inqilabi inkişafa zəmin yaratdı. Ulu Öndərin aparıcı siyasət, milliləşdirmə nəticəsində Naxçıvanın görkəmi tamamilə dəyişdi.

Amma 80-ci illərin sonlarında respublikada mürəkkəbləşən siyasi vəziyyət fonunda Naxçıvanda da proseslər ürəkəcan səviyyədə deyildi. Sovet imperiyasının süqut etdiyi bir ərəfədə ittifaq rəhbərlərinin ikiüzlü siyasəti, erməniləri müdafiə etmələri, milli münafiqsəzlərə rəvac verirdi. 1990-cı il yanvarın 19-da ermənilər işğal etdikləri ərazilərdən Sədərək qəsəbəsinə təcavüzə başladılar. SSRİ rəhbərlərinin riyakarlığına görə Naxçıvan MSSR SSRİ-nin tərkibindən çıxıldığını elan etdi. Bu çətin dövrdə Ulu Öndər Heydər Əliyev Naxçıvana gəlməsi, burada yaşaması, Azərbaycan və Naxçıvan parlamentlərinə deputat, 1991-ci il 3 sentyabrda isə Ali Məclisin sədri seçilməsi və fəaliyyəti Naxçıvan Muxtar Respublikasını xilas etdi. O zaman muxtar respublika rəhbərliyinin milli istiqlalıyyət yollarında atdığı cəsarətli addımlar bütün Azərbaycan xalqı tərəfindən böyük rəğbətlə qarşılanaraq dəstəkləndi və respublikada gedən siyasi proseslərə öz müsbət təsirini göstərdi. Heydər Əliyevin Naxçıvanda fəaliyyəti, müstəsna əhəmiyyət kəsb edən qərarların qəbul edilməsi tariximizin ən parlaq səhifələrindəndir.

Ulu Öndər Heydər Əliyev 1993-cü ildə xalqın tələbi ilə Azərbaycanda hakimiyyətə

gəldikdən sonra da Onun fəaliyyətində Naxçıvan Muxtar Respublikasının inkişafı, təhlükəsizliyinin təmin olunması prioritet istiqamətlərdən oldu.

Naxçıvanın muxtariyyət statusunun hüquqi cəhətdən möhkəmləndirilməsində 1995-ci il noyabrın 12-də qəbul edilmiş müstəqil Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının mühüm rolu oldu.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası əsasında Naxçıvan Muxtar Respublikasının yeni Konstitusiyası hazırlandı və 1998-ci il aprelin 28-də Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi tərəfindən qəbul edilərək həmin il dekabrın 29-da təsdiq edildi. Ulu Öndər Naxçıvanın muxtariyyət statusu əldə etməsinin tarixi əhəmiyyətini və bu sahədə beynəlxalq müqavilələrin rolunu qiymətləndirərək demişdir: **"Naxçıvanın muxtariyyəti tarixi hadisə olubdur. Bu, çətin bir dövrdə böyük bir mübarizənin nəticəsi olubdur. Naxçıvanın statusunu qoruyub saxlamaq üçün xüsusən Moskva müqaviləsinin və Qars müqaviləsinin burada böyük əhəmiyyəti vardır. Naxçıvan Azərbaycanın əsas torpağından ayrı düşdüynə görə Naxçıvanın bütövlüyünü, təhlükəsizliyini, dövlətçiliyini, muxtariyyətini gələcəkdə də təmin etmək üçün Qars müqaviləsi bizim üçün çox böyük, əvəzi olmayan bir sənəddir"**.

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərlik etdiyi dövrdə Naxçıvan Muxtar Respublikası ilə bağlı sərəncamlar, bu diyara tarixi səfərləri, ərazi bütövlüyü və təhlükəsizliyi üçün gördüyü tədbirlər, muxtariyyət statusunun hüquqi cəhətdən möhkəmləndirilməsi və həlli vacib olan digər məsələlərin həyata keçirilməsi muxtar respublikanın hərtərəfli inkişafı üçün zəmin yaratmış və təmin etmişdir.

Müxtəlif dövrlərdə Naxçıvan Muxtar Respublikasının təşkil olunmasının ildönümləri dövlət səviyyəsində qeyd olunmuş, 1949-cu ildə muxtar respublikanın 25, 1964-cü ildə 40, 1974-cü ildə 50, 1984-cü ildə 60 illik yubileyləri keçirilmişdir. Keçirilən yubileylərin ikisi – 50 və 75 illik yubileylər Ulu Öndərin qərarı və iştirakı ilə keçirilmişdir.

Böyük yolun davamı

Əsas Ümummilli Lider Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş siyasi kurs hazırda da davam etdirilir. Biz bunu Naxçıvan Muxtar Respublikasına dövlətin diqqət və qayğısında da görürük. Ulu Öndərin siyasi kursunun layiqli davamçısı Prezident cənab İlham Əliyev öz fəaliyyətində muxtar respublikanın inkişafını, təhlükəsizliyinin təmin olunmasını, "yaşıl enerji zonası"na daxil edilməsini, kommunikasiyaların bərpa edilməsini prioritet olaraq müəyyənləşdirib. Ulu Öndər Heydər Əliyevin Naxçıvanın muxtariyyət statusunun qorunması, muxtar respublikanın yubileylərinin keçirilməsi istiqamətində həyata keçirdiyi tədbirlər bu gün də uğurla davam etdirilir. Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyevin 2004-cü il 9 fevral tarixli Sərəncamı ilə Naxçıvan Muxtar Respublikasının 80 illik, 2009-cu il 9 fevral tarixli Sərəncamı ilə 85 illik, 2014-cü il 14 yanvar tarixli Sərəncamı ilə 90 illik yubileylərinin ölkəmizdə geniş qeyd olunması bunun bariz nümunəsidir.

Bu gün muxtar respublikanın statusunun və sərhədlərinin beynəlxalq təşkilatlar səviyyəsində təsdiqlənməsi istiqamətində də ardıcıl tədbirlər həyata keçirilir. 2012-ci il oktyabrın 16-18-də Avropa Şurasının Yerli və Regional Hakimiyyətlər Konqresinin Strasburqda keçirilən 23-cü plenar sessiyasında qəbul olunan sənədlərin birində Naxçıvan Muxtar Respublikası ilə bağlı çox mühüm və tarixi əhəmiyyət daşıyıcı biləcək məqam əks olunmuşdur. Sənəddə həmin hissə Konqresdə iştirak edən Naxçıvan Muxtar Respublikasının nümayəndə heyəti tərəfindən hazırlanmış və Memorandumda daxil edilmişdir.

Sənəddə qeyd olunur ki, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Konstitusiyası hüquqi statusu Azərbaycan Respublikası və Naxçıvan Muxtar Respublikasının konstitusiyalarına, habelə hazırda qüvvədə olan iki beynəlxalq müqaviləyə əsaslanır. Bundan başqa qeyd edilmişdir ki, muxtar respublikanın statusu həm milli qanunvericilik, həm də beynəlxalq müqavilələrlə müəyyən olunmuşdur. Maddənin sənədə daxil edilməsi Azərbaycan, eləcə də Naxçıvan Muxtar Respublikası üçün böyük siyasi əhəmiyyət kəsb edir.

İlk dəfədir ki, Naxçıvan Muxtar Respublikasının statusunu, sərhədlərini müəyyən edən 1921-ci il Moskva və Qars beynəlxalq

müqavilələri beynəlxalq təşkilatın sənədlərində hazırda qüvvədə olan hüquqi sənəd kimi qiymətləndirilir. Ölkəmiz, o cümlədən muxtar respublikamız üçün mühüm olan beynəlxalq müqavilələrin hüquqi qüvvəsinin Avropa Şurası kimi bir beynəlxalq təşkilat tərəfindən tanınması, şübhəsiz ki, ölkə rəhbərliyinin bu sahədə apardığı fəal diplomatik fəaliyyətin məntiqi nəticəsidir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev Naxçıvan Muxtar Respublikasının sosial-iqtisadi inkişafı ilə bağlı sərəncamları, muxtar respublikaya 16-dək səfəri, göstərdiyi diqqət və qayğı muxtar respublikanın hərtərəfli, dinamik və dayanıqlı inkişafını təmin etmişdir. Prezident cənab İlham Əliyevin tapşırığına uyğun olaraq bu gün Naxçıvanın sosial-iqtisadi inkişaf proqramı və bundan irəli gələn strateji layihələr həyata keçirilir.

Prezident cənab İlham Əliyevin 2022-ci il dekabrın 22-də "Naxçıvan Muxtar Respublikasında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Səlahiyyətli Nümayəndəliyinin təsis edilməsi haqqında" Fərman imzalaması bu qədim diyarda mühüm hadisəyə çevrildi. Bu tarixi əhəmiyyətli sənəd muxtar respublikada reallaşdırılan kadr islahatlarında, dövlət idarəçiliyinin təkmilləşdirilməsində yeni dövrün başlanmasından xəbər verdi.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 2023-cü il 5 iyun tarixli Sərəncamı ilə "Naxçıvan Muxtar Respublikasının sosial-iqtisadi inkişafına dair 2023-2027-ci illər üçün Dövlət Proqramı" təsdiq edilib. Dövlət Proqramı olduqca əhatəli və geniş spektrə malikdir. Proqram muxtar respublika iqtisadiyyatının inkişafının dövlət tənzimlənməsini və yeni hədəfləri müəyyənləşdirir. Dövlət Proqramında aksini tapmış inkişaf strategiyasının həyata keçirilməsinin 11 istiqamət üzrə ən əlverişli və münasib icra mexanizmləri və maliyyə mənbələri müəyyən edilib. Naxçıvanın muxtar respublika olduğu son yüz il ərzində bu regionun inkişaf etdirilməsinə dair indiki miqyasda Dövlət Proqramı heç vaxt qəbul edilməyib. Naxçıvan Muxtar Respublikasında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətli nümayəndəsi Fuad Nəcəfli 2023-cü ilin sonunda jurnalistlərlə müsahibəsində qeyd etmişdir ki, artıq 2024-cü ilin mart-aprel aylarından başlayaraq Naxçıvan Muxtar Respublikasında tikinti işlərinə geniş vüsət verəcək və bir sıra böyük infrastruktur layihələri icra olunacaq.

2023-cü il də Naxçıvan Muxtar Respublikasında yaddaqalan, şanlı bir tarix oldu. Naxçıvanda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti ilə Türkiyə Cümhuriyyəti Prezidentinin görüşü keçirildi, hökumətlərarası görüşlər oldu. Naxçıvan Muxtar Respublikası 2023-cü ildə 40-dan çox tədbir ev sahibliyi etdi.

Naxçıvan Muxtar Respublikasında baş verən dəyişikliklər "Naxçıvan Muxtar Respublikasının 100 illik yubileyinin qeyd edilməsi haqqında"kı Sərəncamda da öz əksini tapmışdır: **"Naxçıvan Muxtar Respublikası bu gün Dövlət proqramlarını və infrastruktur layihələrini uğurla gerçəkləşdirir, ölkənin iqtisadi qüdrətinin artırılmasında və intellektual potensialının gücləndirilməsində yaxından iştirak edir. Hazırda Naxçıvan beynəlxalq miqyaslı mötəbər tədbirlərin ardıcıl keçirildiyi məkanlardandır. Azərbaycanın ətraf mühitin mühafizəsinə yönəlmiş fəaliyyəti çərçivəsində muxtar respublika "yaşıl enerji zonası" elan olunmuşdur. Naxçıvan Muxtar Respublikası ilə naqliyyat imkanlarının genişləndirilməsi istiqamətində işlər davam etdirilir"**.

Naxçıvanın muxtar respublika statusu və Naxçıvan Muxtar Respublikasının yaradılması bu bölgənin 100 illik tarixi taleyində, onun ərazisinin qorunub saxlanılmasında və təhlükəsizliyinin təmin edilməsində çox mühüm rola malik olmuşdur. Bu illər ərzində Naxçıvan Muxtar Respublikası Azərbaycanın iqtisadi qüdrətinin yüksəlməsinə və hərtərəfli inkişafına öz layiqli töhfəsini vermişdir. Prezident cənab İlham Əliyevin dediyi kimi: **"Milli istiqlalıyyət yolunda Naxçıvanın atdığı cəsarətli addımlar bütün Azərbaycan xalqı tərəfindən rəğbətlə qarşılanmış, respublikada cəzəyan edən ictimai-siyasi proseslərə öz müsbət və həlledici təsirini göstərmişdir. Naxçıvan Muxtar Respublikası bu gün milli dövlət quruculuğu prosesinin fəal iştirakçısı olub, ölkəmizin iqtisadi qüdrətinin artırılması və intellektual potensialının gücləndirilməsinə dəyərli töhfələr verir"**.

İsmayıl HACIYEV
AMEA Naxçıvan Bölməsinin sədri, akademik

Xocalıda Azərbaycan Bayrağı dalğalanır

(əvvəlki 1-ci səhifədə)

Xocalı faciəsi – əsrin cinayəti, tarixin qaranlıq üzü...

Erməni separatçıların Qarabağ isteriya-sının tarixi, belə demək mümkündürsə, düş-mən xalqın dövlətçilik tarixi formalaşdığı bir vaxtdan başlayıb və bu günə qədər də dav-am edir. Təsəffüf deyil ki, erməni sovinist-lərinin XX əsrdə xalqımıza qarşı törətdiyi ən qanlı-qadalı hadisələr də məhz Qarabağda baş verib. XX əsrin ən böyük qarşı cinayətin baş verməsinə, Xocalı faciəsinin törədilməsinə gətirib çıxarıb.

Azərbaycan xalqının həyatında və milli şüurunda özünə böyük yer tutan Xocalı faciəsi haqqında Ümmümilli Lider Heydər Əliyev deyirdi: **“Bütövlükdə, Azərbaycan xalqına qarşı yönəldilmiş Xocalı soyqırımı öz əqlə-siğmaz qəddarlığı və qeyri-insani cəza üsulları ilə bəşər tarixində bir vəhşilik aktıdır. Bu soyqırımı, eyni zamanda bütün bəşəriyyətə qarşı tarixi bir cinayətdir. Xocalı faciəsi – Ermənistan millətçi, vəhşi qüvvələri tərəfindən Azərbaycan qarşı edilən soyqırımıdır – vəhşiliyin görünməmiş təzahürüdür”**.

Xocalı faciəsi! İnsanlara, insanlığa qarşı törədilmiş vəhşətin, dəhşətin qaranlıq üzüdür. Xocalı faciəsi! Bəşər tarixində görülmemiş, analoqu olmayan soyqırımı aktının qara yazı-sı, insan hüquq və azadlıqlarını dilindən dü-şürməyə beynəlxalq təşkilatların ədalət-sizli-yi, xalqımızın qənamay yarası, qan yaddaş-ıdır. Və təsadüfi deyildir ki, Xocalı faciəsinin bütün bəşəriyyətə qarşı törədilmiş soyqırımı aktı kimi qiymətləndirən Ümmümilli Lider Heydər Əliyev təşəbbüsü ilə Milli Məclis 1994-cü il fevral ayının 24-də “Xocalı soyqırımı günü haqqında” Qərar qəbul etdi...

Bu cinayət azərbaycanlıların təbliğati deyil, bu, reallıqdır!

Xocalı faciəsinin törədən Ermənistan hakimi dairələrinin siyasəti bu faciədən çox-cox əvə-alki qarğınların siyasəti, forması, metodu ilə eynilik təşkil edirdi. Tarixi səhifələyib baxan-da da görürük ki, erməni dəşnaklarının işi 1905-1906-cı illərdə, 1918-ci ildə, istərsə də 1980-ci ildən ta ki şanlı Vətən müharibəsinə qədər olan dövrdə baş verən faciələrdə böyük qəddarlığının və vicdansızlığının izləri vardır. Reallıqlar da bunu təsdiq edir. Tarix işə olan-lar belə qeyd edib: 1992-ci ilin fevral ayının 25-dən 26-na keçən gecə Azərbaycan tarixinin ən dəhşətli səhifələrindən biri olan Xocalı soyqırımı baş vermişdir. Ermənistan silahlı qüvvələri beynəlxalq hüququn norma və prin-siplərini kobudcasına pozaraq keçmiş sovet ordusunun Xankəndidə yerləşən 366-cı alayın-ın iştirakı ilə Xocalı şəhərinə hücum etmiş və dinc əhaliyə misli görünməmiş qəddarlıqla di-van tutmuşdur. Mənfur düşmənlə bununla da ki-fayətlənməmiş, faciə günü Xocalı şəhərini tərk edən əhalini pusquya salmış, Naxçıvanlı və Pircamal kəndləri yaxınlığında onları güllə yağmuruna tutmuşdur. Xocalı soyqırımı zamani 106-sı qadın, 63-ü uşaq və 70-i yaşlı in-san olmaqla, 613 nəfər qətlə yetirilib, 1275 sa-kin girov götürüldü, 150 nəfərin taleyi isə bu gündə də naməlum qalıb. Bir sözlə Xocalı şə-həri yerləyeksən edildi. Həmin faciəvi gecə zamanı 487 nəfər Xocalı sakinini ciddi şəkildə sıksət edildi və onlardan 76 nəfəri uşaqlardan ibarət idi. 8 ailə tamamilə məhv edildi, 25 uşaq hər iki valideynini və 130 uşaq isə bir va-lideyni itirdi. Bununla yanaşı, işğal nəticə-sində Xocalı şəhərində 105 sosial-məişət ob-yekti, 3200 fərdi yaşayış binası, 14 məktəb, 21 klub, 29 kitabxana, üç mədəniyyət evi və bir tarix-diyarşınasılıq muzeyi dağıdılıb. Şəhərdə XIV-XV əsrə aid türbələr, günbəzlər, məzarlar

yerləyeksən olunub, qəbiristanlıq vandallara xas üsullarla dağıdılıb, məhv edilib...

Erməni zindanında 8 gün və ya dəhşətin əlli çaları

Xocalıda əsir götürülmüş 1275 nəfər dinc sakinəndən biri də Dürdana xanım Ağayeva olub. Hazırda paytaxt Bakı şəhərində yaşayır. Xocalıda olduğu müddət ərzində bir neçə il, daha dəqiq desək, Xocalı şəhəri işğal olunana qədər rəhbərlik vəzifəsində çalışıb. Həmin dəh-şətli gecədə erməni zülmündən öz “nəsibini” almış Dürdana xanım düşmənlə separatçıların azərbaycanlılara qarşı, xüsusən də Xocalıdan olan soydaşlarımıza qarşı törətdiyi cinayəti “Erməni zindanında 8 gün” kitabında böyük ürək yanğısı ilə qələmə alıb. Kitabda daha çox müəllifin yaşadığı ağır-acılar öz əksini ta-pıb. Həmin günləri böyük əzab-əziyyətlə qə-ləmə alan Dürdana Ağayeva kitabında yazır: “...güllə ayağıma dəyib yaralanmışdı. Huşumu itirdim. Özümə gələndə ağağpaq qarnın qan-dan qırmızı rəngə boyandığını gördüm. Hər yerdə ölümlər var idi. O vaxta qədər ermənilə-rin əlinə düşməyə, yaxud ölmək ağlıma gəlmə-mişdi... Yerdə sürünərək irəlilədim. Sağ tərə-fimdə qeacəğında uşaq tutmuş bir qadın var idi. Bərdən yəne atəş səsləri gəldi, o anda aya-ğa qalxan qadın düz üstündən vuruldu. Baş-ının yarısı dağılmışdı. Balaca uşaq “Ana”, – deyə qışqırmağa başladı, ermənilər uşağı da güllələdi. Ana-balının qanı bir-birinə qarış-dı... Mən sürünə-sürünə irəliləməyə davam etdim. Arxa tərəfimdə bir ər-əravad gəlirdi. Qadın 6-7 aylıq hamilə idi, buna görə də sür-ətlə hərəkət edə bilmirdi. Sonra ermənilər o hamilə qadını da öldürdü. Əri hamilə arvad-ının vurulduğunu görəndə dəli kimi gülməyə başladı, sonra da hönkür-hönkür ağladı. Mən yerimdən tərənəmirdim. Təxminən, 10-15 də-qiqə sonra sürünməyə başladım və qardaşımı gördüm. Niyə dayandığını soruşanda yaralı olduğu üçün yeriyə bilmədiyini dedi. Ayaqları da donmuşdu. Onu görəndə öz yaramı unu-tum. Arxadan səs gəldi, kimsə Azərbaycan dilində “Dayanın”, – dedi. Orada yaşayan ermənilər Azərbaycan dilini yaxşı bilirdilər. Si-lahlı, üzləri maskalı dörd erməni gəlmişdi”.

Qisası qiyamətə buraxmamaq amalı – mütəqəddəs məqsəd

“Xocalı faciəsi iki yüz ildən çox müddətdə erməni millətçilərinin xalqımıza qarşı apar-dığı soyqırımı siyasətinin qanlı səhifəsidir” söyləyən ölkə başçısı cənab İlham Əliyev Qarabağın azadlığı məsələsinə daim böyük hə-saslıqla, ciddi münasibətlə yanaşıb. Ölkəmizə rəhbərliyi dövründə Ali Baş Komandan bey-nəlxalq tədbirlərdə, ali kürsülərdə “Xocalıya ədalət!” şüarını səsləndirib, düşmənlə ölkəni sülh və əmin-amanlıqla torpaqlarımızı bircə-fəlik tərk etməyə, dövlət müstəqilliyimizi tan-mağa çağırıb. Lakin Ermənistan siyası elitəsi və onun havadarları öz ambisiyaları və mara-q-ları ucbatdın dövlətimizin bu çağırışlarına cavab verməyib. Bu da bəs etmişdi kimi Qarabağla yanaşı, digər tarixi torpaqlarımıza qar-şı ərazi iddialarına da başlayıb... 2020-ci il sentyabr ayının 27-də ordumuzun əks-hücum əməliyyatı ilə başlayan və 44 gün davam edən II Qarabağ müharibəsi, əslində, xalqımızın illərlə qəlbəno yığılmış, qalaqlan-mış, düşmənlə olan nifrətin, intiqam hissinin nəticəsi idi. Şanlı Vətən müharibəsinin başla-dığı tarixdən etibarən rəşadətli Azərbaycan Or-du-suna böyük möharətlə, hərbi rəişə və bacarıq-la qısa müddət ərzində Qarabağda Dövlət Bay-rağımızı ucaltmağa müvəffəq oldu. Düşmənlər işğaldan azad edilən şəhərlərin, kəndlərin se-vindirici xəbərini aldıqda hər bir azərbaycanlı-nın qəlbə Xocalı və Şuşa şəhərlərinin azadlıq

xəbərini soracağına kökləndi. Bütün Xocalı sa-kinləri kimi Azərbaycan xalqı əmin idi ki, Ali Baş Komandanımızın rəhbərliyi, müzəffər Or-dumuzun şücaəti ilə Xocalı şəhəri və Xankən-di düşmənlər işğaldan azad olunacaq. Çünki Xocalı və Xankəndinin azadlığı digər torpaqlar-ımızla mütəqəddəs daha böyük mənəvi səci-yə və əhəmiyyət daşıyırdı. Təbii ki, bu illər ərzində Xocalı şəhəri xalqımız üçün sanki bir şəhər olmaqdan, yalnız torpaq məsələsi ol-maqdan çıxmış, milli təəssübkeşlik və qeyrət rəmzinə çevrilmişdi. Bəlkə, elə bu səbəbdən-dir ki, Ali Baş Komandan ırçrəngli bayrağımızı Xocalıda dalğalandırarkən daha çox sevimmizi, şanlı Azərbaycan Bayrağının bu yerdə, qədim Azərbaycan torpağında dalğalanmasını böyük addım bilmışdi. Bəlkə, elə buna görə idi ki, cə-nab Prezident öz səsvermə hüququnu Xankən-didə həyata keçirmişdi...

Azərbaycan Ordusundan Stepan Şaumyana anım günü “hədiyyəsi” və ya erməni tabutuna vurulan son mismar...

Vətən müharibəsinin məntiqi davamı kimi tarixdə yer tutan 2023-cü il 19-20 sentyabr tarixlərdə baş verən antiterror əməliyyatları ölkəmizə və xalqımıza böyük nüfuz qazandı-rıb. O gün, yəni 20 sentyabr Azərbaycan xal-qının düşməni, mart soyqırımının “müəlli-fi” Stepan Şaumyanın öz havadarlarının əmri ilə edam edilmiş cəhənnəmə vəsil edildiyi gündür. İşğalçı Ermənistanın Stepan Şaum-yanın şərafinə adlandırdığı “Stepanakert” şə-hərinin, yəni qədim Xankəndi şəhərinin məhz bu tarixdə düşmənlərdən təmizlənməsi, ordumuzun 24 saatlıq lokal antiterror əməli-yatları ilə Qarabağ üzərindəki nəzarəti tam öz əhdəsinə gətirməsi, görəsən, haqiqətən də, İlahinin təqdiri deyilmə? Səbəb nə olursa-olsun, bu, Şaumyanın edam edildiyi gündə onun “şərəfinə” “Stepanakert” adlandırılan Xankəndinin Azərbaycanın nəzarətinə keç-məsi, əlbəttə ki, rəşadətli Azərbaycan Ordu-sunun hədiyyəsidir, Stepan Şaumyana unu-mayacağı anım günü “hədiyyəsi”...

Dövlətçilik “tarixində” daim Azərbaycan-dan tutarlı cavablar almağa, məhv edilmiş məğlub olmağa öyrənmiş Ermənistan daha bir ağır nəticəni 7 fevral tarixdə keçirilən növbədənənar prezident seçkilərində, daha dəqiq desək, qalib xalqın qalib liderinin andı-çmə mərasimində aldı. Cənab İlham Əliyevin söylədiyi **“...orada verdiyini səs, o qutuya atdığım bülleten, sadəcə olaraq, bülleten deyildi. Bu, erməni separatçıların tabutu-na vurulan son mismar idi...”** fikirləri Azər-baycan xalqının, ordusunun növbəti uğuru, erməni separatçıların isə xalqımızdan aldı-ğı ən böyük zərbə idi...

Qan yaddaşı illərdən şən yaddaşlı günlərə...

Bütün bu uğurların, müvəffəqiyyətlərin, Vətənimizin əldə etdiyi siyası nailiyyətlərin təənnümünü sözlə ifadə etmək, bütün bunları bir yazıyla, hətta bir neçə yazıyla ifadə etmək çox çətindir. Ancaq bu gün xalqımızın milli şüurunda həmişəlik qalacaq tək reallıq var ki, o da **“Bizim sözumüz, imzamız, qədr keçərli-dir”** söyləyən qalib rəhbərin fikirləridir. Bu fikirlər həm də cənab İlham Əliyevin qurub-yaratdığı müasir Azərbaycan modelinin təənnü-mü, Qarabağda bərpa etdiyimiz ədalətin şüarı, Xocalıda tökülən qanların, şəhid edilən, əsir düşən soydaşlarımızın ərşə ucalan haqq səsi, haqq sözüdür. Bu, düşmənlər üzərində qə-ləbə qazanan xalqımızın qan yaddaşlı illər-dən, şən yaddaşlı günlərə gəlib çıxdığı o mə-şəqqətli yolların son dayanacağı, qədim tor-pağımız olan Qarabağla bircə başladığımız yeni dövlətçilik tariximizin ilk addımlarıdır...

✎ Məcid RƏŞADƏTOĞLU

Prezident İlham ƏLİYEV

“Biz onların cavabını döyüş meydanında verdik, bütünü Şahidlərimizin qisasını aldıq, onların qanları yerdə qalmadı.

Xocalı soyqırımı...törədən mənfur düşmənlər döyüş meydanında məğlub oldu, məhv oldu”.

Artıq Xocalı soyqırımı qurbanlarının anım günü

“Azərbaycan xalqının milli birliyinin, bərabərliyinin və milli təəssübkeşliyinin simvoluna çevrilib.

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

Xocalı sakinləri bu dəfə “Şərq qapısı” üçün danışıqlar

Ömrünün 15 ili cəbhə xətti bölgəsində, Qarabağdan məcburi köçürülən insanlarla keçdiyindən onların necə tor-paq həsrəti ilə alışıb-yandığına şahid olur, bir gün yurdlarına geri dönməklərinə inamım heç vaxt itmirdi. Çünki əmin idim Azərbaycan Ordusunun torpaqlarımızı geri qaytaracağına. O gün gələndə Vətən müharibəsində hər kənd, şəhər azad ediləndə sevincə göz yaşları tökdük. Hər kənd, şəhər azad olanda ürəyimiz pərvazlandı Şuşaya, Laçına uçdu. Amma qəlbimizdə bir nisgil – Xocalı dərdi sızlayırdı hələ də. Otən ilin payızında antiterror əməliyyatından sonra “Xocalı əzəddir” deyiləndə ürəkəndən bir ah çəkdi bütün Azərbaycan. Çünki Xocalı deyəndə soyuq bir qış gecəsində hər ailə üz-vünü bir tapədə itirən Xocalılılar, dünyaya göz açmamış ana bətmindən çıxarılıb süngüyə keçirilən körpələr, övladı so-yuq, saxtalı yollarda donmasın deyə nəyi var körpəsinə bürüyüb özü buz kasılan qadınlar, övladının gözü önündə yandırılan atalar, dərisi soyulan körpələr gəlir göz önünə. “Xocalı, son azadsan!” sözləri duyulanda o nisgil yaddan çıxmasa da, azaldı. Hər kəsin sevincini göz yaşına döndürən torpağa töküldü.

Artıq Xocalı faciəsinin yaşandığı o qaranlıq, soyuq gecədən 32 il keçir. İllərlə birlikdə yaşadığım Xocalı sakin-lərindən bir nəçəsi ilə həmsəhbət olur, onların acı xatirələrini, bugünkü sevinclərini dinləyirəm.

Xocalı şəhər sakini **Əli Rəcəbov** uzun illər polis orqanında işləyib. O, Xocalı şəhərində doğulub, böyüyüb və Xocalı şəhərinin müdafiəsində iştirak edib. Həmin günləri yada salır: – Hər tərəfdən mühasirəyə alınan şəhərin müdafiəsinə çətinliklə aparsaq da, son damla qanımıza kimi döyüşməyə söz vermişdik. İllərlə qonşu kimi yaşadığımız insanların bu qədər azğınlaşacaq-ları ağılımıza da gəlməzdi. Amma, təəssüf ki, onlar körpə, qoca demədən in-sanlarımızı qətlə yetirdilər. İllərdir, həsrətlə vəhşiliyə məruz qalan insanların-qisasının alınmasını gözlədik. Həmin gün gələndə, Xocalıda ucalan bayrağı görəndə hər birimiz ordumuza, Müzəffər Komandanımıza minnətdar olduq. Artıq evimizə döndürük. İndi 30 ildən artıqdır ki, müvəqqəti yaşadığımız yerləri tərk edərkən Xocalı şə-hərinə qayıdacağıq. Oğlum dünyaya gələndə ən böyük arzum onun toyunu Xocalıda etmək olub. O artıq bö-yüyüb və evlilik yaşına çatıb. İnşallah, ötən gün Ağaldan gələn toyun sədusını Xocalıda da duyuruq.

Figura Rüstəmovanın anası Xocalı rayonundan, atası isə Şərur rayonunun Mahmudkənd kəndində-dir. O, hazırda Bakı şəhərində yerləşən Xocalı şəhər 2 sayılı tam orta məktəbdə müəllim işləyir. Məsahibimin anası illər öncə erməni sür-tücünə idarə etdiyi avtomobillə vurularaq öldürülüb. Figura xanım qardaşı ilə bərabər baba-nənanının himayəsində böyüyüb. Onunla telefon əlaqəsi yaradan zaman öyrənirik ki, qardaşı Füzuli Rüstəmov Xocalı edilən hüquq normalarını pozaraq, ağır hərbi texnikadan istifadə edə-rək soyuq bir qış gecəsində misli görünməmiş qəddarlıqla Xocalı faciəsinin tariximizə yazdı.

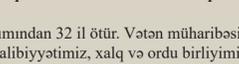
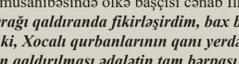
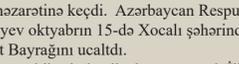
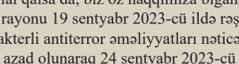
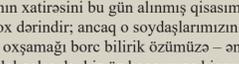
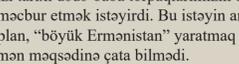
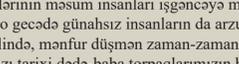
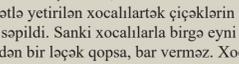
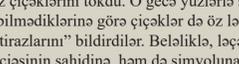
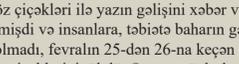
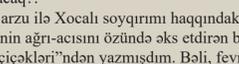
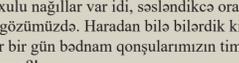
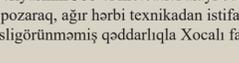
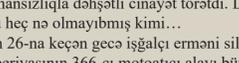
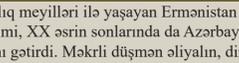
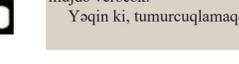
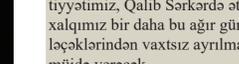
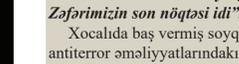
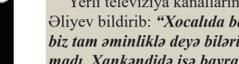
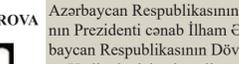
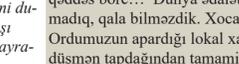
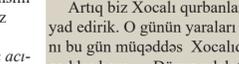
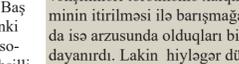
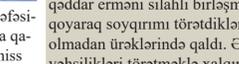
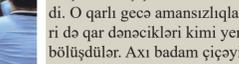
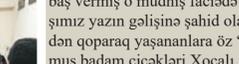
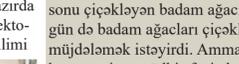
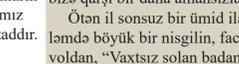
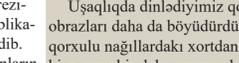
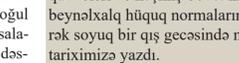
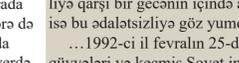
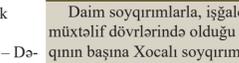
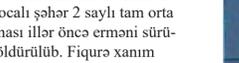
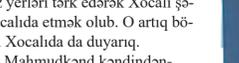
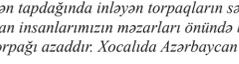
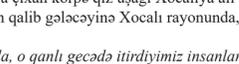
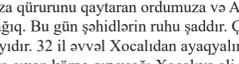
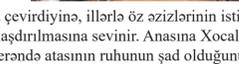
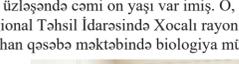
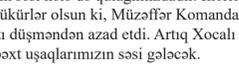
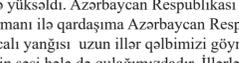
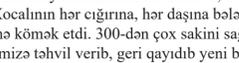
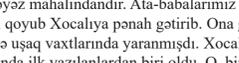
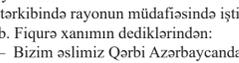
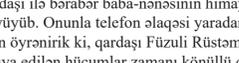
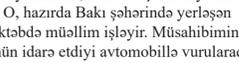
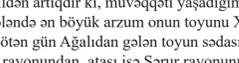
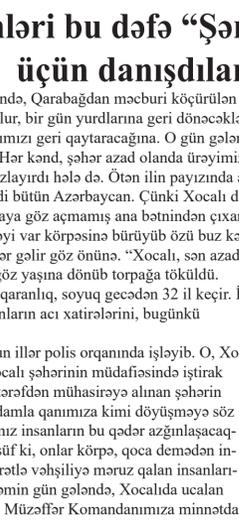
– Bizim əslimiz Qərbi Azərbaycanca – Də-rələyək mahalındadır. Ata-babalarımız orada doğulub böyüyüb. Xocalı sakininin səsi hələ də qulağımızdadır. İllərlə onların qisasının alınmasını gözlədik. Allaha şükürlər olsun ki, Müzəffər Komandanımız ordusu, xalqı ilə bir olub torpaqlarımızı düşməndən azad etdi. Artıq Xocalı əzəddir. Xocalıdan körpə iniltirlərinin yox, xoşbəxt uşaqlarımızın səsi gələcək.

Aliyə Abışovanın Xocalıda faciə ilə üzləndənə cəmi on yaş var imiş. O, hazırda Gəncə şəhərində yaşayır. Qarabağ Regional Təhsil İdarəsində Xocalı rayon sekto-runun metodisti, Xocalı rayon Kərkəcahan qəsəbə məktəbində biologiya müəllimi işləyir.

Dedi ki, o, Xocalının işğaldan bu günə kimi hər il bu faciənin ildönümündə orada səhid olan atasının, yaxınlarının hə-kayəsində, uşaqlığının qaranlıq gecəsində danışırdı. Bu gün işə fəxrlə azad Xo-caldan bəhs etmənin qürurunu yaşayır. Azərbaycan əsgərinin şücaətinin onun uşaqlığının qaranlıq gecəsini aydınlığa çevirdiyinə, illərlə öz əzizlərinin isti nəfə-sinə həsrət qalan yurdunun bu gün abadaşdırılmasına sevinir. Anasına Xocalıya qa-yıdacağı günün yaxınlaşdığını xəbər verəndə atasının ruhunun şad olduğunu hiss edir. Aliyə xanım əlavə edir: “Xalqımıza qürurunu qaytaran ordumuza və Ali Baş Komandanımıza daim minnətdar olacağıq. Bu gün şəhidlərin ruhu şadıdır, Çünki onların azad etdiyi torpaqlara həyat qayıdır. 32 il əvvəl Xocalıdan ayaqalın, so-yuq, saxtalı bir qış gecəsi ağlaya-ağlaya çıxan körpə qız uşağı Xocalıya ali təhsilli bir xanım kimi qayıdacaq. Qalib xalqın qalib gələcəyinə Xocalı rayonunda, öz doğma məktəbində dərs deyəcək”.

İllər öncə Xocalı deyəndə həm orada, o qanlı gecədə itirdiyimiz insanların acı-sını ürəyimizdə hiss edirik, həm də düşmənlər tapdağında inləyən torpaqların səsinə du-yurduq. Bu gün isə həmin gün şəhid olan insanlarınmızın məzarları önündə başı dik, alnıcağ dəyanırız. Çünki Vətən torpağı əzəddir. Xocalıda Azərbaycan Bayra-ğı dalğalanır.

✎ Ramiyyə ƏKBƏROVA

Naxçıvan Muxtar Respublikasında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətli nümayəndəsi Fuad Nəcəfli Əlahiddə Ümumqoşun Ordunun Hərbi Hava və Hava Hücumundan Müdafiə birləşmə və hissələrində olub, xidmət şəraiti ilə maraqlanıb

Naxçıvan Muxtar Respublikasında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətli nümayəndəsi Fuad Nəcəfli Əlahiddə Ümumqoşun Ordunun Hərbi Hava və Hava Hücumundan Müdafiə birləşmə və hissələrində olub. Müdafiə nazirinin müavini, Əlahiddə Ümumqoşun Ordu komandanı, general-polkovnik Kərəm Mustafayev səlahiyyətli nümayəndəyə silahlanmada olan və silahlanmaya yeni daxil olunmuş silah və texnikanı təqdim edərək onların taktiki-texniki xüsusiyyətləri haqqında qısa məlumat verib.

Fuad Nəcəfli hərbi hissənin şəxsi heyətinin döyüş qabiliyyətinin yüksəldilməsində, praktiki vərdişlərinin təkmilləşdirilməsində,

texniki vasitələrə baxış keçirib.

Səlahiyyətli nümayəndəyə Hərbi Hava Qüvvələrinin təyyarə, vertolyot və pilotsuz uçuş aparatları haqqında, eləcə də onların qorunub saxlanılması və istismarı barədə də ətraflı məlumat verilib.

Daha sonra səlahiyyətli nümayəndə Fuad Nəcəfli hərbi hissənin texniki-istismar hissəsində olaraq texnikaya göstərilən qulluqla maraqlanıb, texniki və xidməti otaqların təyinatı ilə tanış olub.

Şəxsi heyətin qidalanma şəraiti

də, silah və texnikanın bacarıqla idarə olunmasının öyrədilməsində istifadə olunan təlim maddi baza ilə tanış olub, birləşmə və hissələrin idarəetmə məntəqələrinin işini təmin edən rabitə avadanlıqları və

və hərbi hissənin qarargahında yarıdılmış şəraitlə tanış olan səlahiyyətli nümayəndə hərbi hissənin kollektivinə xidmətlərində uğurlar arzulayıb.

“Şərqi qapısı”

Türk Ağsaqqalları Birliyinin sədri və təşkilatın üzvləri “Şərqi qapısı” qəzeti redaksiyasında olublar

Görüşdə “Şərqi qapısı” qəzetinin baş redaktoru Sara Əzimova qəzetin tarixindən danışdı, bildirdi ki, qəzet 1921-ci ildən “Cavanlar həyatı” adı ilə nəşr olunur. Sonradan müxtəlif adlarla nəşr olunan qəzet 1989-cu ildən fəaliyyətini “Şərqi qapısı” adı ilə davam etdirir. XX əsrin 90-cı illərinin əvvəllərində “Şərqi qapısı” qəzeti müstəqillik ideyalarının həyata keçirilməsində fəal mübarizə aparıb. Ümummilli Liderimiz Heydər Əliyevin Moskvadan Naxçıvana qayıdışından sonra “Şərqi qapısı”nın həyatında yeni dövr başlanıb, 1990-1993-cü illərdə qəzet Azərbaycanın çoxsaylı mətbu orqanları arasında birinci olaraq ölkəmizin düşüdü bələlərdən yeganə xilas yolunu görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin yenidən siyasi hakimiyyətə qayıdışında görüb, bu mövzuda yazılarla çıxış edib, muxtar respublikanın düşüdü informasiya blokadasının aradan qaldırılmasında mühüm rol oynayıb.

Akademik Sudeyf İmamverdiyev Ulu Öndərin vətəninə nəşr olunan bu qəzeti yüksək qiymətləndirib, qəzet haqqında müsbət fikirlər səsləndirib. O, qəzetçiliyin çətin və şəərəfli əmək olduğunu bildirərək bu istiqamətdə qəzetin fəaliyyətinə və kollektivə uğurlar arzulayıb.

Görüşdə Milli Məclisin deputatı Musa Qasımlı, AzTV Akademiyasının rektoru, Əməkdar mədəniyyət işçisi Telli Pənahqızı, Dünya Türkologiya Mərkəzinin sədri Güllü Yoloğlu qəzetçilik haqqında fikirlərini bölüşüblər. Qeyd olunub ki, bu gün üçün qəzet vacibdir. Çünki elektron resurslardan fotoların, xəbərlərin silinməsi ehtimalı olsa da, nəşr nümunələrinin ömrü uzun və həttə əbədidir.

Sonda baş redaktor Sara Əzimova akademik Sudeyf İmamverdiyevə “Come to Nakhchivan” kitabını hədiyyə edib, xatirə şəkli çəkdirilib.

Şərəfli ad

Bu gənclərin hər birinin ayrı-ayrı taleləri olsa da, onları birləşdirən dəyər eynidir – şərəfli kursant adını daşımaq. Onlar üçün həyat bu addan başlayır, sabaha gedən işıqlı yol isə onlara bu adı qazandıran məktəbdən keçir. Bu məktəbdə doğmalarından uzaq olan kursantların doğmalarından daha doğma Vətəninə andı var. Vətəni göz-bəbəyi kimi qorumağın məsuliyyətini hələ kiçik yaşlarından öz çiyinlərinə alan kursantlar burada Vətən boyda sevgi ilə böyüyür. Onun yarı da, dostu da, ailəsi də Vətən olur. Hər səhər ana nəvəsi ilə yuxudan oyanmaqdan, əzizləmə-əzizləmə məktəbə yollanmaqdan, böyüyüb boya-başa çatdığı doğma evindən, isti yatağından uzaq düşsələr də, kursantlar xoşbəxtdirlər. Çünki onlara ana şəfqəti qədər əziz, ata qayğısı qədər doğma hisslər bəxş edən uca, ülvi bir hiss var: Vətən sevgisi...

Onlar çıxdıqları yolun çətin, bir o qədər də məsuliyyətli olduğunu yaxşı dərk edirlər, amma bu elə bir sevgidir ki, bütün istəklərin, hisslərin, çətinliklərin önünə keçir. Bu məhəbbətin sonunda zirvələrə ucalmaq da var. O zirvəyə ucalarkən nəinki yaddaşlarda qalırlar, əbədi ürəklərdə yaşayırlar. Hansı ki Vətən fədailəri indi o zirvədən dünyaya ədaləti, Vətənə səadəti, ülviliyyəti səpələyir. Heç bir vəsfə sığışmayan o ucalıq zirvəsində Vəkiləri, Sahilləri, Raqibləri, İbrahimpləri, Aşurları – neçə-neçə igidləri görmək olub.

İndi həmin igidlərin yastığına bu günün kursantları baş qoyur, onların yatağına gələcəyin igidləri uyuyur, addımladığı yollardan ötür, qəlbən duyduqları hissləri keçirir, qurduqları xeyalları qururlar. Bu igidlər bir zamanlar bizə həmvətən olub indi isə vətənləşən oğulların davamçılarıdır. Onlar şərəf andı içərək gələcəkdə Vətəninə, xalqına şərəflə xidmət edən zabitlər olacaqlarına söz verirlər. Və başlayır, sağlam mənaviyyətli, vətənpərvər zabit kimi yetişmək üçün atdıqları ilk addımları...

Zabit peşəsini öz arzu, istəkləri ilə seçən kursantlar bu peşəyə ürəkdən bağlanıb, bu yolu özlərinin həyat amalına çevirirlər. Onlar atdıqları hər addıma diqqətlə yanaşırlar. Çünki Heydər Əliyev adına Hərbi Liseyin kursantı olmaq nümunəvi olmaq deməkdir. Bəli, onlar nümunədirlər. Vətənə ucsuz-bucaqsız sevgiləri ilə...

Bura təkə təhsil ocağı deyil, həm də gənclər üçün bir həyat məktəbidir. Burada təhsil alan gənclər həyatın keşməkeşləri ilə ayaqlaşmağı öyrənir. Onlar səhər saat 6-da oyanır, idman edir, üst-başlarını səliqəyə salır, nizam-intizamlı yeni bir dərslərinə başlayırlar. Kursantlar sanki hər gün hərbi qaydalarla bağlı kiçik bir imtahan verirlər. Onları

kursant həyatının çətinlikləri qorxutmur. Şərəfli kursant adını uca tutan bu gənclər hünər və cəsarətləri ilə digərlərindən seçilir. Bu cəsarət onları daha da möhkəmləndirir, mətinləşdirir. Bəzən də bu hiss onları sınağa çəkir. Onlar həmin sınaqlardan üzəg çıxmaqla öz mübarizliklərini sübut edirlər. Kursantlar liseyde öyrəndiklərini heç zaman unuturlar. Ələlxüsus da, səmimi dostluqları. Burada onlar sadıq dostlar qazanırlar. Hansı ki bu dostluqlar zəncirdən də möhkəm olur.

Bir zamanlar arzusunda olduqları kursant formasında evlərinə tələsən gələcəyin zabitləri ilə tez-tez rastlaşırıq. Xüsusilə də şənbə günləri... Axı həmin gün kursantların buraxılış günüdür. Onların qılıncdan kəskin baxışı, poladtək əyilməz qaməti, dağ kimi məğrur duruşuna baxıb qürur hissi keçirməyə bilmirsən. Ciddi simalarına nəzər saldıqda ilk baxışda sərt görünənlər də, gözlərindəki işığı gördükdə qəlb rıqqətə gəlir. Kənardan onları məftun baxışlarla izlədikcə hiss edirsən ki, üzərində daşdıqları formanın onlara verdiyi “kursant” adı ilə bizim qədər fəxr edirlər. Bir daha şərəfli peşə seçdiklərinə əmin olurlar. Düşünürəm... Bəlkə də, nə vaxtsa kursant formasında yanımızdan neçə-neçə Ülvilər, Elcanlar, Sərxanlar, Seymurlar, Xansular, Sadıqlar kimi igid oğullar ötüb-keçib. Bəlkə də, nə vaxtsa hansısa məkanda qarşılaşdığımız, uzun bir yolda yoldaşı olduğumuz, şux qamətində qürurla daşdığı kursant formasına baxdıqca heyranlıq duyduğumuz, fəxarət hissi keçirdiyimiz kursantların indi uca şəhid adları ilə qürurlanıyıq. Onlar da ilk dəfə bu formanı geyinəndə güzgü qarşısına keçib, çiyinlərində zabit poqonunu təsəvvür edib, daşdığı şərəfli hərbi adına görə fəxarət hissi keçiriblər. Ataları da, anaları da oğullarına baxıb sevinib, onu general formasında görməyi arzu ediblər. Onlar igidlərini general formasında görmək qürurunu yaşaya bilməsələr də, indi oğullarının “Qalib ölkənin Qalib qəhrəmanları” adına görə qürurludurlar. Həm də bu qürur o qürurdan deyil. Bu qürurda məğrurluq var, mətinlik var, ucalıq, ülvilik var...

İndi kursantlar daha da qürurludur. Çünki onlar içdiyi hərbi anda sadıq Vətən qəhrəmanlarının izilə addım-addım irəliləyərək bütöv Azərbaycanın keşiyində başı uca dayanırlar. Vətənin bir parçası olan kursantlar şəhadətə ucalan, əbədi qazanan öz sələflərinin yolunu layiqincə davam etdirərək sabahın kursantına müqəddəs vəzifə olaraq Vətənə sadıq olmaq, onun üçün candan keçmək kimi ali hisslər ərməğan edirlər.

...Əziz kursantlar! Siz təkə bir ailənin deyil, bütöv xalqın mərd oğulları, qüdrətli ordunun layiqli zabitləri, Azərbaycan adlı əziz Vətənin igid qəhrəmanlarıdır! Şərəfli adınızla, cəsarətli addımlarınızla, işıqlı yolunuzla, məğrur duruşunuzla qürur duyur, fəxr edirik!

Ə Gülcəmal TAHİROVA

“Şərq qapısı” qəzeti bu adla yeni layihəyə start verib. Belə ki, qəzetimizin nömrələrində şəhid analarının övladları haqqında xatirələri yer alacaq. 44 cümləyə sığdırılacaq hər bir xatirənin şəhidlərimizə böyük sevgi və ehtiram kimi oxucularımız tərəfindən də maraqla qarşılacağına əminliyimizi bildirir, şəhidlərimizin ruhu qarşısında baş əyir, belə igid oğullar böyütmüş analarımıza minnətdarlığımızı ifadə edirik. Bugünkü nömrəmizdə Şərur rayonunun Oğuzkəndindən olan şəhidimiz Cavid Nuruyevin anası Vüsalə Nuruyevanın, Kəngərli rayonunun Şahtaxtı kəndindən olan şəhidimiz Zaman Məmmədovun anası Raziyyə Məmmədovanın və Culfa rayonunun Camaldın kəndindən olan şəhidimiz Hafis Qasımovun anası Nigar Qasımovanın övladları haqqında xatirələri yer alıb.

100 ilin qəhrəmanları

Zaman Habil oğlu Məmmədov

(03.08.1995-29.10.2020)

Şəhidlər daim qəlbimizdədir

anım günlərində onlara aid videolar hazırlayıb paylaşırdı.

Şəhid dostlarından biri ailəli idi. Bayram günlərində yoldaşlarından pul yığırdı ki, şəhid dostlarının ailəsini sevindirsin. Hətta üç uşağı olan hərbiçi yoldaşlarından biri də onlara qatılırdı. Zaman deyirdim ki, sən vermə. Sənin də uşaqların var. O da deyirmiş ki, biz yüksək əməkhaqqı alırıq. Bizə o pul çoxdu. Pulu yığardı, hər nə qədər olsaydı, ailəyə verərdi. İndi həmin şəhid övladları Zamanın şəklini paylaşırsın, altında yazırlar ki, biz səni gözləyirik.

Hər zaman müraciət edirdi ki, mən Qarabağa gedirəm. Nəhayət, oktyabrın 11-i istəyinə çatdı. Getdi o müharibəyə. İgid qəhrəman olmaq üçün getdi. Döyüşdə yaralanır. Amma yenə də döyüşə qayıdır ki, mən yoldaşlarımı tək qoya

Zaman çox kövrək, ürəyi yumşaq uşaq idi. Atası yanımda çox olmurdu. Elə ki, atası zəng edirdi başlayırdı kövrəlməyə. Ağlamağın sakitləşdirə bilmirdik. Çox ailəcanlı idi. Bir qardaşı var. Yalnız onu fikirləşərdi. Heç özünü fikirləşməzdi.

Zaman həm də çox mərd oğlan idi. Bizim orta məktəbdə bir müəllimimiz var. Həmid müəllim. O deyirdi ki, məktəbdə inşa yazırdıq. Zamanın inşasının mövzusu yalnız qisas idi. Zaman inşasında yazmışdı ki, gün gələcək, Xocalımızın qisasını yağı düşməndən alacağıq. Gün gələcək, Qarabağımızı geri qaytaracağıq.

Bir gün təlimdən gəlmişdi. Bütün bədəni yara və göyərmiş vəziyyətdə idi. Soruşdum ki, bu, nədir? Dedi ki, ana, biz özümüzü gələcək günlərə hazırlayıyıq. Möhkəm olmalıyıq, sağlam olmalıyıq və qisasımızı almalıyıq.

Zaman balaca vaxtından vətənpərvər idi. Onun Günnüt hadisələrində 3 yoldaşı şəhid olmuşdu. Şəhidlərin şəkllərini belə profillərdən silməzdi. Üç il onların şəkllərini əzizləyib saxladı. Hər üç şəhidə ad günlərində,

bilmərəm.

Şəhidlərimiz daim qəlbimizdədir. Mənim övladım bütün şəhid balalarını kimi qəhrəmandır. Hər zaman da elə qalacaqlar! Vətən sağ olsun!

Cavid Əşirəf oğlu Nuruyev

(03.03.1998-15.10.2020)

Qorxmaz, cəsarətli igid

Cavid riyaziyyat fənnini çox sevirdi. Həm orta məktəbdə, həm hərbi liseydə, həm də akademiya da çox yaxşı oxuyurdu. Üç bacının bir qardaşıydı Cavid. Buna baxmayaraq, heç ərköynlük etməzdi. Çox sakit idi. Heç vaxt onun kənar hərəkətini görmədim. Atasını, bacılarını da çox sevirdi. Heç birimizin sözündən çıxmazdı. Bizim dediyimiz hər bir söz onun üçün bir qanun idi.

Cavid hərbi olmağı özü seçdi. Çox həvəsli idi. Hər şeylə maraqlanırdı. Hər bir işin incəliyinə fikir verirdi. İstəyirdi ki, hər şey yerində olsun. Çox vətənpərvər idi. Balaca vaxtından bayrağı əlindən yerə qoymazdı.

Bacılarını lap çox sevirdi. Cavid bacılarının dərsləri ilə də özü maraqlanırdı. Hara gedirdi getsin, mütləq bacılarına hədiyyə alardı. Bacısının uşaqlarını bir ayrı sevirdi. Onlarla nəfəs alırdı.

Sonuncu dəfə oktyabrın 4-də danışdıq. Dedi, ana, olar ki, zəng vurmayım. Nigaran qalmayın. Telefonum sənə bilər. Zəng vura bilmərəm. Heç yerə heç nə deməyin. Mən özüm sizə zəng vuracağam. Demə, Cavid bizim narahat olmağımızı istəməmiş. Sonuncu dəfə mənimlə, atası ilə, bacıları ilə eyni gündə danışdı. Dəqiq şəhid olduğu günü bilmirik. 56 gün balamın yolunu gözlədik. Cavidin nəşi neytral zonada qalmışdı. Götürə bilmirdilər.

Sülhməramlıların vasitəçiliyi ilə nəşi oradan götürüldü. 30 noyabrda nəşi gəldi balamın. Üçrəngli bayrağa bükülmüşdü. Mühəribə vaxtı danışanda deyirdi ki, ana taqqa-tuq eşidirsən. O qədər qorxmaz idi ki, Cavidim silah səslərinə taqqa-tuq deyirdi. Təkcə mənim balam yox, orada olan bütün igidlərimiz qorxmaz idilər. Qorxmaz, şücaətli idilər. Ona görə də indi torpaqlarımız azaddır. Biz müstəqil, ərazi bütövlüyü bərpa olunmuş Azərbaycanda yaşayırıq. Vətən sağ olsun!

Sülhməramlıların vasitəçiliyi ilə nəşi oradan götürüldü. 30 noyabrda nəşi gəldi balamın. Üçrəngli bayrağa bükülmüşdü.

Mühəribə vaxtı danışanda deyirdi ki, ana taqqa-tuq eşidirsən. O qədər qorxmaz idi ki, Cavidim silah səslərinə taqqa-tuq deyirdi. Təkcə mənim balam yox, orada olan bütün igidlərimiz qorxmaz idilər. Qorxmaz, şücaətli idilər. Ona görə də indi torpaqlarımız azaddır. Biz müstəqil, ərazi bütövlüyü bərpa olunmuş Azərbaycanda yaşayırıq. Vətən sağ olsun!

Hafis Cavanşir oğlu Qasimov

(18.07.1998-14.10.2020)

“Biz qovuruq, onlar qaçır”, – deyən igidimiz Hafis!

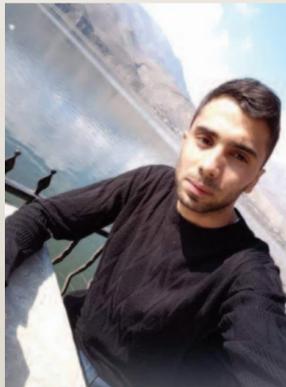
Mənim üç oğul övladım var. İkisi bir yana idi, Hafis bir yana. Balaca vaxtından qeyri-adi uşaq idi Hafis. Böyük qardaşı hərbi liseydə təhsil alırdı. Deyirdi ki, ana, mən də hərbiçi olacağam.

Bir gün oturdum. Telefonuna nəşə yükləmişdi. Gəldi ki, ana, gəl sənə bir şey göstərəcəm. Telefonu açdı, proqramı girdi, özünü qocaltdı. Sanki 50-60 yaş varmış kimi. Hafisi qucaqladım ağladım ki, sənin qoca vaxtını görmək istəmirəm. O da məni qucaqladı. Dedi, ana, sən məni qocalmış görməyəcəksən. Elə hər zaman körpə balan kimi də xatırlayacaqsan. Ona həmişə körpəm deyirdim.

Mühəribəyə gətdiyini də demədi. Nə

vaxt soruşurdum, deyirdi ki, ana, nə müharibə, təlimlərdəyik. Tez-tez danışdıq. Mənim o biri oğlum da hərbiçidir. O da Murov tərəfdə döyüşürdü. Elə ki, Hafislə danışa bilmirdik, tez ona zəng vururduq ki, Hafisdən xəbər desin.

Sonuncu dəfə 13 oktyabrda danışdıq. 14 oktyabrda şəhid oldu mənim balam. O qədər danışdıq ki, həmin gün. Deyərlər ki, gözümdən qan alana qədər. Bax elə çox danışdım. Doyurdum balamdan. O da ancaq dostlarının,

komandirinin şəhid olmağın danışırdı. Deyirdi, ana, mənə bir şey olsa, mənimlə fəxr elə. Başını dik tut. Heç fikir etmə.

Danışdıqdan sonra həmin dostlarının və komandirinin şəkllərini, sonra öz şəklini duruma qoydu. Yazdım ki, Hafis bu nədir? Öz şəklini niyə qoydu? Yazdı ki, ana, mən də onların qisasını alıb şəhid olacağam.

Həmin gün bütün qohum-əqrəbə ilə zəngləşib. Yaşad dostları ilə də danışdı. Onlara deyirmiş ki, biz qovuruq, onlar qaçır. Onları necə məhv etməklə

rindən danışırıms.

14-15 oktyabrı sakit keçirdim. Amma 16-sı həsrətli kimi oğlumdan zəng gözləyirdim. Amma 16-sı balamın zəngi deyil, şəhid xəbəri gəldi. Balamı itirdim. Balam şəhid olub uğrunda canını verdiyi Vətəninə qovuşdu!

Tarixi İpək Yolunun qovuşduğu məkan Zəngəzur qapısının zəfər estafeti Ordubad

Ordubadda insanlar xoşbəxt və firavan yaşayırlar. Tanrı ordubadlılara, demək olar ki, bütün nemətlərdən bəxş edib. Bununla bərabər səmanı, ayı, ulduzları ən əsas da ruhumuzun qida mənbəyi olan Günəşi bəxş edib. Onlar qızıl torpaqların sahibi, isti ürəkli, əliaçıq, qonaqpərvər insanlardır. Bununla da bitmir onların xoşbəxtlikləri. Onlar Zəngəzurdan gələn ilk qatırı, Naxçıvandan gələn son qatırı qarşılayan və yola salan qədim və ulu diyarın sakinləridir. Onlar xan Arazın sahilində övlad böyüdən, təsərrüfat salan, Vətən sərhədlərinə keşik çəkənlərdir. Qəlbləri mehriban, qapıları açıq, süfrələri bol ruzili bu əməksevər insanlara ruzini sanki Allah göyüdən zənbillə endirib. Qışda bulud kimi ağ örpəkli, yazda qaranqışlı, bağ-bağatlı bu cənnət şəhərin tarixi çox qədimə dayanır. Bu yurd zaman-zaman yadelli işğalçı hücumlarına məruz qalaraq yayı əlindən alınıb. Onlar bunu qana-qana ediblər ki, sən öz tarixi kökündən, müqəddəs torpağında uyuyan Nuh

babandan ayrı düşsən. Ancaq bilməyiblər ki, ürəyinin dərin qatlarında min bir bayatı, ağır gizlətmisən ki, yad əllər ora toxunmasın, incitməsin, yaralamasın. Əminliklə hiss etmiş ki, sakinlərin eşidib yaddaşlarına həkk etdiyi el bayatılarını, muğam üstündə notlanan tarixini nə vaxtsa vərəqlərə köçürüb itib-batmasın deyər qoruzunda, sazında çalacaq. Əfsanələmiş el deyimlərin, nə vaxtsa tarixləşəcək. Bunu bir sən bilmisən bir də sənə yaradıb qoruyan Ulu Yaradan.

Bu, bir həqiqətdir ki, Gəmiqaya zirvəsi dünya üzrə qaya rəsmləri olan yerlərin ən hündürüdür. Ümummilli Lider Heydər Əliyev deyirdi: **“... Bu, bildiyimiz kimi, həm təbiətin böyük bir abidəsidir, eyni zamanda insan yaradıcılığının abidəsidir. Bu abidə**

Azərbaycanındır. Azərbaycanın tarixini əks etdirən abidədir”.

Böyük bir zirvədə qaralıb misə dönmüş qaya parçaları üzərindəki tarixi qoruyub saxlamaq üçün bu qədim şəhərin sakinləri od olub Günəşi, su olub torpağı, yel olub havanı udublar. Bəlkə də, Ordubadın müqəddəs torpaqlarında tarix özü yaşamaq istəyir deyər bu yazılı daşlar, qayalar min illərin yağışına, qarına, küləyinə, boranına, günəşinə, istisinə sinə gərəkək bu günümüzdə qədər gəlib çıxmış bəşər tarixidir. Zaman keçdikcə bu tarix bizdən uzaqlaşacaq, nə zamansa çevrilib yerə hopacaq, küləklərin ələyində ələncək, xəlbirində sovrulacaq və tarixin dəyirmanında üyüdülərək bu yazıları yazan ulu babalarımızın müqəddəs ruhları kimi qeybə çəkiləcək. Yox, yox, bu mümkün olmayacaq. Bu diyarın hər qarışı, hər tını tarix qoxacaq. Minilliklər ərzində öz taleyini bizə əmanət edən bu tarix heç zaman itib, batıb, solmayacaq. İnanıram ki, bu müqəddəs yolun yolçuları hələ çox olacaq. Əlbəttə ki, bu yolların bürdüməsi, yıxılıb-durması olacaq. Bu yollarda dərviş olmaq üçün görək yolun karvanı olasan. Yana-yana, uçuna-uçuna, deyinə-deyinə, sevinə-sevinə pay-piyada bu lal qayaların lal pıçılısına qulaq asasan. O zaman bu quşqonmaz, ün-yetməz zirvələr onun üçün adi yol olacaq. Bu yolları sevərək gedənlərə isə çox möcüzələr, çox mətləblər aydın olacaq... Mənə olduğu kimi.

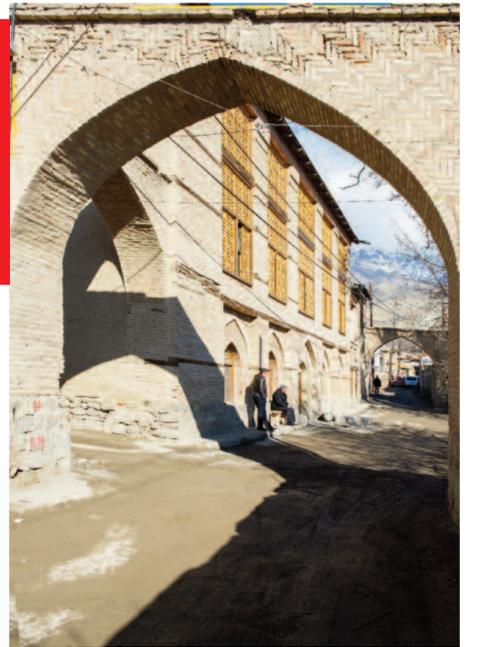
Ordubad rayonunun ərazisi Qədim Daş dövründən başlayaraq Son Orta əsrlərə qədərki dövrə aid abidələrlə zəngindir. Tivi və Nəsirvaz kəndlərində, Qaranquş yaylağında Tunc və İlk Dəmir dövrlərinə aid edilən, üzərində ov və rəqs səhnələri, müxtəlif işarələr olan qaya parçaları aşkar edilib ki, bu da ulularımızın həyat tərzini, dünyagörüşünü, adət-ənənələrini izləməyə imkan verir. Qaranquş yaylağında, Gilançay vadisində yaşamış qədim tayfaların yurd yerləri, yaşayış məskənlərinin izi hələ də qalmaqdadır. Bəlkə də, məhz buna görədir ki, xoş xəbər müjdəçisi qaranquşa olan müqəddəs inam Nuhun gəmisinin quruya çıxdığı Ordubadda daha geniş şəkildə yayılaraq əfsanələşib. Nə bilmək olar, bəlkə də, Novruz bayramında yandırılan ilk tonqal yeri Gəmiqaya zirvəsidir. Min illər keçməsinə baxmayaraq, həmin adətlər Türk dünyasında bu gün də davam etməkdədir.

Ordubad şəhərində Cümə məscidi, Qey-səriyyə, Eyvaz türbəsi, Əylis kəndində Şah Abbas məscidi, bir çox kəndlərdəki məscidlər, orta əsrlərə aid Düylün, Aza, Malik İbrahim, Xanağa, Nüsnüs pirləri, Aza körpüsü və bir çox tarixi məkanlar bu yurdun canlı şahidləridir. Qapıcıq, Soyuq, Əjnövür, Bəl-

kə dağlarından, Sıxı yurdu, Qurban yurdu və Salabundan keçərək Zəvvar arxı ilə gəlib kiçik şəlalə kimi çaylarımıza tökülən qar sularından mayalanan sərin çeşmələri var Ordubadın. Kəhrizləri, bağ-meşələri, Şərq üslubunda tikilmiş memarlıq abidələri, zəhmətkeş insanları, istedadlı ziyalıları, mərd oğulları, iffətli qızları, isti ürəkli, əliaçıq, saf məhəbbətli insanları olan Ordubad bura gələn bütün qonaqları öz bənzərsiz, ecazkar tilsiminə salaraq özünə yenidən və yenidən valeh edir.

Mühüm ticarət yolu ayrıcında yerləşən Ordubad Yaxın və Orta Şərq ölkələrinə və XVI əsrin ortalarından başlayaraq Venesiya, Marsel, Amsterdam və bir çox Avropa şəhərlərinə də ipək ixrac edirdi. XX əsrin əvvəllərində keçirilmiş beynəlxalq sərgidə Ordubad ipəyi 13 dəfə qızıl medalla təltif edilib. Ordubad şəhəri Anbaras, Kürdətəl, Üçtürləngə, Mingis və Sərsəhər kimi beş böyük məhəlləyə bölünüb. Burada 72 yeraltı çeşmə olub ki, hazırda 34 çeşmədən istifadə olunur. Bütün çeşmələr bir-biri ilə yeraltı yollar vasitəsilə bənd edilib. Hər tərəfdən yeraltı kəhriz sistemi ilə əhatələnmiş Ordubad yeganə şəhərlərdəndir ki, özünün qiymətli tarixi-memarlıq abidələrinin zənginliyini, orta əsr plan quruluşunu və qədim yaşayış zonasının bütöv bir hissəsini qoruyub saxlayıb. Bu cəhətdən Ordubad qiymətli tarixi şəhər olaraq şəhərsalma sənətinin görkəmli nümunəsidir. Arxeoloji və memarlıq abidələrinin sayına görə Ordubad Azərbaycanda üçüncü yerdədir. Burada qeydə alınan 50 tarix və mədəniyyət abidəsindən 9-u tarixi, 6-sı arxeoloji, 33-ü memarlıq, 1-i ziyarətqah, 1-i monumental sənət abidəsidir. Onlardan 1-i dünya, 14-ü respublika, 35-i yerli əhəmiyyət kəsb edir. 291 abidədən 110-nu ölkə, 177-si yerli, 4-ü dünya əhəmiyyətlidir.

Ordubada ən böyük qiyməti verən Ümummilli Lider Heydər Əliyev 1980-ci ilin may ayında Ordubadda olarkən Ordubadı **“Azərbaycanın incisi”** adlandırmışdır. Bu kəlam hər kəsin yaddaşında kök saldı, qol-budaq atdı, çinar qədər əyilməz, polad qədər qırılmaz, sınımaz oldu. Orta əsr şəhər quruluşunu tamamilə qoruyub saxlayan Ordubad Ulu Öndərin göstərişi ilə 1977-ci ildə qoruq-şəhər elan edilmişdir. Dahi liderin **“Mən Ona özüm qədər inanıram”**, – dediyi, mühüm missiyanın ağırlığını öz çiyinlərinə götürən Müzəffər Ali Baş Komandan bu yola sadıq qalaraq estafeti özü daşdı. O, Prezidentlik fəaliyyəti dövründə xalqa verdiyi vədləri bütünlüklə yerinə yetirdi. Ata vəsiyyətinə sahib çıxdı. Bu müddət ərzində ölkəmizin bütün sahələrdə sürətli inkişafına nail oldu, insanların rifah halını daha da yaxşılaşdırdı. O, idarəçiliyin elə demokratik və optimal yolunu seçib ki, hər bir ziyalı ölkə vətəndaşının dövlətçiliyinin inkişafında yeri və rolu qaçılmazdır. Dövlət quruculuğunda bu yer hər

kəsin məhz vətənpərvərliyinə, biliyinə, sağlam düşüncəsinə, qabiliyyətinə görə müəyyənənə.

Naxçıvan Muxtar Respublikasının 100 illiyini bayram etdiyimiz bu ərəfədə Ordubadın Dövlət Tarix-Mədəniyyət Qoruğu elan edilməsi haqqında dövlət başçısının 2024-cü il 21 fevral tarixli Sərəncamı qəlbimizdəki bayram atəşini daha da alovlandırdı. Köksümüzdəki sevincin həddi-hüdudu bizi bir daha həmrəy olmağa çağırırdı. Bu Sərəncam tariximizin, mədəniyyətimizin qorunması ilə yanaşı, turizm imkanlarını da genişləndirəcək, gələnləri razı, gələnləri gözə yolda buraxacaq. Bu ecazkar yurd bir sehirli nağıl olub hər kəsin yuxusuna girəcək, kimisinə Asma bağlar, kimisinə Çin səddi, kimisinə Misir ehramları, kimisinə Artemidanın məbədi olacaq. Bir sözlə, kim necə baxırsa, necə görürsə elə olacaq. Dosta dost, düşməne düşmən. Dünyanın harasında oluruqsa olaq, ürəyimiz bu bölgə ilə döyünəcək.

Ordubadı qədim-qədim gəzdikcə gözlərimi yumur, ayaqlarımın altında ilk insanların ayaq səslərinin hənitirini eşidirəm. Qaranquş yaylağından gələn yazın mehli harmoniyası bədənimə xəfifcə titrədir. Bu qədim yurd yerinin hər döngəsi, hər tını tarix qoxur. Ayaq səslərimə tarixi memarlığımı qoruyub saxlayan əsrarəngiz şəhərin hər qapısından adam boyları qonaqpərvər siması ilə evinə dəvət edir. Özünəməxsus mətbəxi, dünyanın ən uzaq yerlərinə aparılan torpaq ətirli limonu suvenir kimi evlərin baş köşəsində yer alaraq hər kəsin ən ləzzətli ağız tamına çevrilir.

Unutmamaq lazımdır ki, babalarımızın zəhməti, cəfəkeşliyi və vətənpərvərliyi sayəsində yaranan bu tarixi abidələr, incilər mühafizə olunub bizdən sonrakı nəsillərə əmanət edilməlidir. Bu baxımdan onların mühafizəsi təkcə dövlətin yox, hər bir ordubadlının və muxtar respublika sakininin şan-şöhrət, şöhrət və izzət işidir. Unutmayaq ki, hər bir xalqın qədimliyi onun əsrlər boyu yaratdığı abidələrdə yaşayır. Bu mənada, babalarımızın əziz yadigarlarını bərpa etmək saba-ha dünənin ən yaxşı ənənələrini aparmaq, keçmiş qurmaq, gələcək haqqında düşünmək deməkdir. Ən əsası da unutmayaq ki, Tarixi İpək Yolunun qovuşduğu məkan, Zəngəzur qapısının Zəfər estafeti Ordubaddan keçir.

✍ Fariz ƏHMƏDOV

Xarici ölkələrdən “Şərqlə qapısı”na yazırlar

100 yaşlı Naxçıvan bölgə üçün nümunə təşkil edir

1999-cu ildə Naxçıvanın təbii gözəlliyi ilə məşhur Culfa rayonunun Əbrəqunus kəndində anadan olmuşam. Hazırda Macarıstanın Budapeşt Texnologiya və İqtisadiyyat Universitetinin Kompüter elmləri sahəsində magistr təhsilimi davam etdirirəm. Təhsildə qazandığım biliklər və bacarıqlar mənə müxtəlif sahələrdə nailiyyət qazanmaqda kömək edir. Mən həmçinin “Nokia Solutions and Network” şirkətində Technical Communicator vəzifəsində fəaliyyət göstərirəm.

Bir naxçıvanlı olaraq deyə bilərəm ki, Naxçıvan Muxtar Respublikası tərəqqi və tarixi zənginliyi ilə möhkəm potensiala sahib olan bir bölgədir. Bu bəhrəli ərazinin 100 illik muxtariyyət tarixi müstəqilliyin ona bəxş etdiyi ən böyük töhfədir. Naxçıvan Muxtar Respublikası qədim tarixini qoruyub saxlamağı bacaran və müstəqil ruhu ilə diqqətçəkən bölgə olub. 100 illik tarixi boyunca Naxçıvan həm dəyərli mədəni irsi, həm də müasir infrastruktur və iqtisadi sahədə əldə etdiyi nailiyyətlər ilə diqqət çəkib. Naxçıvan Muxtar Respublikası mövcudluğunu qeyd etməkdə, tarixindən qürur duyaraq müstəqil ruhunu dünya ilə bölüşməkdə və bölgə üçün bir nümunə təşkil etməkdə davam edir.

Düşünürəm ki, hər bir xaricdə yaşayan azərbaycanlı keçirilən tədbirlərdə iştirak etməli, Azərbaycanın, onun bölgələrinin və tarixinin tanıdılmasında rol oynamalıdır. Bu tədbirlər Azərbaycanın, o cümlədən onun bölgələrinin tarixinin dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasında xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Qədim diyarımızın 100 illik yubileyi münasibətilə bütün naxçıvanlıları ürəkdən təbrik edir, neçə belə yüzilliklərinin qeyd olunmasını diləyirəm.

Nəzrin İBADLI
Budapeşt Texnologiya və
İqtisadiyyat Universitetinin
magistr tələbəsi

Naxçıvan mənə ən yaxın Vətən torpağıdır

Bəzən iş otağımdakı xəritəyə baxıb hər tərəfdən öz torpaqları ilə qonşu olan Azərbaycanı, onun sərhədlərini düşündükcə yaxşı ki, bu dünyada bizim də azad, müstəqil bir Vətənimiz var, – deyirəm. Nə qədər didilib parçalansa da, nə qədər bu torpaqlara yad-yağılar gəlib-getsələr də, doğma Azərbaycanımız bizim üçün ən böyük, ən güclü dövlət, onun hər qarışı isti ana qucağı qədər şirindir. Mən də təhsilim və akademik fəaliyyətimlə əlaqədar əvvəlcə Rusiyada, hazırda isə qardaş Türkiyədə yaşasam da, Azərbaycandan gələn hər gözəl xəbəri çox sevinclə paylaşıram, çox şad olur və qürur duyuram.

Toğrul İSMAYIL
Türkiyə Cümhuriyyəti, Ankara
Universitetinin professoru

Böyük Atatürkün “Türk qapısı” adlandırdığı Naxçıvan Muxtar Respublikası Azərbaycanın Türkiyə ilə yeganə fiziki əlaqəsi olduğu üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Əslində, Mustafa Kamal Atatürk 1920-ci ildə Naxçıvanın Ermənistanə hədiyyə edilməsi fikrindən narahat olmuş və “Naxçıvan Türk qapısıdır. Bu məsələni nəzərə alın və əlinizdən gələni edin!” demişdir. Bu vəs ilə də Moskva və Qars müqavilələrinə görə, Naxçıvan üçüncü bir ölkəyə verilməmək şərti ilə əbədi olaraq Azərbaycana bağlanmışdır. Bu hadisə Atatürkün və böyük türk millətinin Naxçıvanla bağlı həssaslığını bir daha ortaya qoymuşdur.

Türk dünyasının hazırkı tarixi qapısı Naxçıvan böyük Vətənimizin qədim dövlətçilik mərkəzlərindən biri olub, Türk və İslam sivilizasiyasının mühüm elm, mədəniyyət və sənətkarlıq ocaqlarından biri kimi də geniş şöhrət qazanmışdır. Naxçıvan əsrlər boyu yetişdirdiyi görkəmli şəxsiyyətləri ilə Azərbaycan dövlətçiliyinin, mədəniyyətinin və elminin tərəqqisinə töhfələr vermişdir. Prezident cənab İlham Əliyevin Naxçıvan Muxtar Respublikasının 100 illik yubileyinin qeyd edilməsi haqqında Sərəncamında da yer alan dəyərli kəlmələr tarixi ədalətsizlik nəticəsində Azərbaycandan ayrı salınmış, uzun illər blokada məngənəsində sıxılıb qalmış, amma heç zaman sınınmamış Naxçıvana verilən ən yüksək qiymətin parlaq təzahürüdür.

Bu gün 100 illik yubileyi keçirilən Naxçıvanın muxtariyyəti bizim orta tarixi nailiyyətimiz olmaqla hamımızı qürurlandırır, burada yaşayan insanların xoşbəxt həyat sürməsi hamıdan çox bizləri sevindirir. Arzum budur ki, bu qədim Azərbaycan torpağı dünyanın ən gözəl, ən fəravan guşəsi olsun, Naxçıvanı Qarabağa, Bakıya bağlayan yollar bundan sonra açıq qalsın. Çünki Naxçıvan mənə ən yaxın Vətən torpağıdır.

100 illik muxtariyyətin mübarək, əziz və gözəl Naxçıvan!

Sən həmişə qəlbimizdəsən, Naxçıvan!

Naxçıvan mənim üçün dünyanın ən gözəl diyarıdır. Təbii ki, bu, ilk olaraq mənim Naxçıvanımda doğulub boya-başa çatmağım ilə bağlıdırsa, digər tərəfdən, bu gözəl yurdum, sözün əsl mənasında, dünyanın zəngin tarixə və mədəniyyətə malik bölgələrindən biri olması ilə əlaqədardır. İspaniyada yaşadığımız müddətdə buradakı dostlarımızı Azərbaycanın, Naxçıvanın özünəməxsus gözəlliklərindən danışır, bir vətəndaş olaraq tariximizi, mədəniyyətimizi tanıtmaya çalışırıq.

2024-cü il isə Naxçıvan üçün xüsusi bir ildir. Çünki bu qədim diyar muxtariyyətinin 100-cü ildönümünü qeyd edir. Ötən 100 ildə müxtəlif respublika çox çətin günlərdən keçib,

amma özünün mövcudluğunu qoruyub saxlayıb. Vətən müharibəsində qazandığımız böyük Zəfərdən sonra isə muxtar respublikanın region üçün əhəmiyyəti daha da artıb. Tezliklə Zəngəzur dəhlizinin açılması ilə Naxçıvan Şərqlə Qərbdə arasında əlaqələrin inkişafında mühüm rol oynayacaq. Arzu edirik ki, Naxçıvan tezliklə nəqliyyat blokadasından çıxaraq dünya ölkələri ilə sıx əlaqədə olsun. O zaman gözəl yurdumuz daha çox tanınar, Naxçıvana turist axını artar.

100 illik muxtariyyətin mübarək olsun, gözəl Naxçıvanım! Dünyanın hansı nöqtəsində olsa da, sən həmişə qəlbimizdəsən!

Cəmilə FƏRƏCOVA
İspaniya, Santyaqo-de-Kompostela
Universitetinin doktorantı

Bir əsrdə var olanlardan olmaq

Əziz Naxçıvan, artıq muxtar respublika olaraq bir əsri geridə qoydun... Bəzən öz-özüm düşünürəm, axı sən niyə bu qədər əziz, doğmasan mənim üçün? Axı sən nədən hər xatirəmdə, anımda varsan? Axı nədən mən bu qədər sevincliyəm muxtariyyət sözünün qarşısında 100 rəqəmini görəndə? Bu suallar beynimdə dolanda, heç özüm də fərqi nə varmadan yüzlərlə cavabla qarşı-qarşıya durmuş görürəm özümü. Sən, əslində, mənim danışmağa bəzən həsrət qaldığım dilimsən, dilimdə doluşan zarafatım, sən sözümsən, həyəcanlı duyğularım, adımı eşitdiyimdə qəhərlənən səsim-sən... Yadıma düşəndə gözlərimin önündən getməyən uca dağlar, çiçəkli dərələr,

səsi qulaqlarımdan getməyən gur çaylarsan... Sən, əslində, qızmar yay günündə içilən bir stəkan buz kimi suyun qəlbələri fərahlıq verən lətafətsən, soyuq qış günündə isti təndir kənarında yediyim təndir kökələrinin ruzi-bərəkəti, ucalığına, müqəddəsliyinə əlim çatmayan, ancaq hər gün toxuna biləcək qədər yaxın olduğumsan.

Qəhrəman Vətənin nəqşicahını, səni düşündükcə, bu sətirləri yazdıqca gözlərimi dolduran, amma axmayan damlalarsan, boğazımda düyünlənən, ancaq dilə gətirilməyə fürsəti olmayan sözlərsən... Sən yaşlanırsan və sən yaşlandıqca mən daha çox sevinirəm, çünki sanki arxamda mənə dayaq olan əl daha da möhkəmlənir, sən yaş aldıqca sanki köksündə ucalan çinarların

kökləri daha da dərinlərə gedir, kölgəsində uzandıqım ağaclar daha çox bar gətirir, zirvəsinə çatmağa tələsdiyim dağlar daha əzəmətli olur, sıldırım qayalarının ətkələri, yamacları daha da vüqarla dayanır. Sən yaş aldıqca sanki hər şey gəncləşir, rəngarəngləşir, yenilənir... Və biz – sənin yaşlanmağın sevinənlər – sənə baxdıqca gücümüz yetdiyi səslə “100 yaşın mübarək!” – deyirik... Ürəyimiz dolu, sözlərimiz qəhərlə, amma gözlərimiz sevincdən parlayaraq “Sən daha çox yaşa”, – deyirik... Sən çox yaşa, biz isə əsrlərə bərabər yaş olan Naxçıvanın günü-gündən yaş alaraq gəncləşməsinə sevinək, həm də gözləri dola-dola...

Şahənə HÜSEYNOVA
kimya elmləri doktoru, Berlin
Texniki Universitetinin amakdaşı

matlaşdırılmış şəkildə həyata keçirilən bu normativ proseslər xəmirin tam yetişməsinə səbəb olur ki, bu da çörəyin sobaya verilməsindən öncə ən vacib proses sayılır. Eyni zamanda çörəyin sobaya verilməsi də əllə deyil, xüsusi yükləmə mexanizmi ilə yerinə yetirilir.

35 il çörək istehsalı müəssisəsinə rəhbərlik

lar tərəfindən razılıqla alınır.

Beləliklə, on illərdir, süfrələrimizin ənənəvi dadına dad qatan "vağzal çörəyi" bu gün də alıcılar tərəfindən yüksək rəğbətlə qarşılanır. Çörəyi, sözlün əsl mənasında, çörəkdən çıxan müsahiblərimlə söhbətdən də aydın olur ki, Naxçıvanın "vağzal çörəyi"nin qeyri-adi bir resepti yoxdur. Heç bir qatqı maddəsinin olmaması, ənənəvi hazırlanma texnologiyası

Naxçıvanın məşhur "vağzal çörəyi" necə hazırlanır?

Bu çörək Naxçıvanda çox məşhurdur, necə deyirlər, həm adı, həm də dadı ilə tanınır. Elə indinin özündə də çörək üçün mağazaya gedən alıcılar ilk olaraq bu çörəyi soruşurlar. Xüsusi resepti olmasa da, hazırlanma texnologiyası illər əvvəl olduğu kimidir. Naxçıvanlıların "vağzal çörəyi" adlandırdıqları bu çörəyi, elə naxçıvanlıların dili ilə desək, yavan yemək belə nəyə desən dəyər. Bəs bu "vağzal çörəyi"ni sakinlərə sevdiren nədir və ən əsası bu müqəddəs nemət necə hazırlanır?

"Vağzal çörəyi" kimi tanınan çörəyin bişirildiyi müəssisə vaxtilə şəhərdəki dəmir yolu vağzalının yaxınlığında yerləşdiyindən əhali də çörəyin adını elə bu cür adlandırdı. Sovet dövründə bu müəssisə Naxçıvanda ən böyük çörəkbişirmə müəssisəsi olub. Buna görə də tələbatın ödənilməsi ən çox bu müəssisənin üzərinə düşüb. Naxçıvanın ən ağır keçən ötən əsrin 90-cı illərində isə zavodun yerləşdiyi ərazi çox çətinliklərə şahidlik edib. Şəhər sakinləri çörək almaq üçün çox vaxt gecədən səhərədək növbələrdə gözləyiblər. Silah səsləri, çığır-bağır, dava-dalaş çörək zavodunun qarşısında gündəlik baş verən hadisələrdən olub.

Bu sözləri müəssisənin rəhbəri – hazırkı rəsmi adı ilə desək "APF Qida" Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətinin direktoru Mirtəfiq Seyidov deyir. Bu müəssisə təkcə çörək istehsal etmir, burada pryanik, qoğal və digər unlu şirniyyat məhsulları da bişirilir. O ki qaldı çörək istehsalına, bu işlə müəssisədə 90 nəfər məşğul olur. 3 növbəli iş sisteminin tətbiq olunduğu müəssisənin gündəlik istehsal gücü isə 30 tondur.

Mirtəfiq Seyidovdan adı və dadı ilə tanınan "vağzal çörəyi"nin hazırlanma prosesini öyrənməyə çalışırıq. Müsahibimiz bildirir ki, ilkin mərhələdə un anbardan ələk vasitəsilə ələnilərək bunkerlərə vurulur. Sonra isə həmin undan lazım olan çəkiddə ayırır su ilə bircə xəmir qazanlarına doldurur və işi xəmiryoğuran mikserlərin öhdəsinə buraxır. Burada əsas amillərdən biri xəmirin tərkibinə heç bir qatqı maddəsinin əlavə olunmamasıdır. Yoğrulmuş xəmir qaldırıcı qurğu vasitəsilə xəmirkəsmə dəzgahına verildikdən sonra burada xəmir daşıq çəki ilə kəsilir. Bu da çörəklərin standart olaraq eyni çəkiddə və həcmində olmasına imkan verir.

Müsahibimiz burada çox önəmli məsələyə toxunaraq bildirir ki, bu prosesdə ən vacib faktorlardan biri də xəmirin xüsusi otaqlarda dinləndirilməsidir, hansı ki bu otaqlar 75 dərəcə nəmlik və 40 dərəcə istiliklə təmin olunur. Avto-

edən Mirtəfiq müəllim bildirir ki, çörəyin bişirildiyi soba bu işdə çox vacib əhəmiyyət daşıyır. Naxçıvanın "zavod çörəyi" hər zaman tunel sobalarda bişirilib. Bunun özünəməxsusluğu ondadır ki, istifadə etdiyimiz tunel sobanın uzunluğu 25 metr və 3 kameradan ibarətdir: birinci kamerada xəmirin tutuşması və şişməsi, ikinci kamerada çörəyin bişməsi və artıq nəmliyin buxarlanması, üçüncü kamerada isə isti hava qapaqlarının açılıb-bağlanması ilə çörəyin normativlərə uyğun qızardılması çörəkbişirmənin ən vacib texnoloji proseslərindəndir. Və bu işə ciddi nəzarət olunur. Buna görə də istehsal etdiyimiz çörəklərin hər biri 300-305 qram olmaqla istehlak bazarına keyfiyyətli məhsul kimi daxil olur.

Çörək istehsalında istifadə olunan xammalın mənsəyinə gəldikdə isə həmsəhəbət müəssisədə yerli və Rusiyadan idxal olunan buğdadan hazırlanmış una üstünlük verildiyini diqqətə çatdırırıq.

Hazırda bu çörəkbişirmə müəssisəsində 12 növdə çörək bişirilir. Sosial (vağzal çörəyi), baton, kəpəklə və sair çeşidlərdə bişirilən çörək məhsulları isə müəssisəyə yeni alınmış müasir qapalı yük avtomobilləri ilə təkcə Naxçıvan şəhərinə deyil, muxtar respublikanın bütün bölgələrinə daşınır. Bunu isə satış müdiri Sunay Məmmədov deyir. Bildirir ki, gündəlik 40 000 ədəddən çox istehsal olunan sosial və baton çörəklər istehlakçı-

yasına sadıqlıq və ən əsası bu işi sevgi ilə görmək "vağzal çörəyi"nin əsl keyfiyyətini təşkil edir. Bizə isə bu zəhmətkeş insanlara "İşiniz avand, çörəyiniz bol olsun!" demək qalır.

Əli Səbuhi HƏSƏNOV
Foto: Əsəd SƏFƏROV

On nəfərlə, on milyonla...

Qarabağ qalibdir!!!

**Futbolda da,
döyüşdə də,
siyasətdə də**

Ötən il 223 qadının 1528 əl işi və istehsal etdikləri məhsulların satışı olub

Ötən il Naxçıvan Muxtar Respublikasında tək yaşayan qadınların və ailə başçısı olan qadınların peşəyönümlü fəaliyyətə yönləndirilməsi ilə bağlı mühüm işlər görüldü. Axtarışla əilənin üzvü olan gənc qız və qadınlar üçün dekorativ-təbiiq sənətin bədii tikmə sahəsinin öyrənilməsi ilə bağlı 10 təlim keçirilib. Təlimlərdən 224 nəfər yararlanıb, həmçinin sərmayə kapitalı verilmiş 44 qadının təsərrüfat sahələrində sərmayə kapitalından düzgün istifadə etmələri ilə bağlı 44 monitorinq aparılıb. Ümumilikdə, 2023-cü il ərzində özünüməşğulluğunu təmin etmiş sosial qayğıya ehtiyacı olan qadınların əl işlərinin satışına köməklik göstərilməsi məqsədilə 223 şəxsin 15 844 manat dəyərində 1 528 əl işi və istehsal etdikləri məhsulların satışı həyata keçirilib.

Qadınlardan 25 nəfər özünüməşğulluq proqramının müxtəlif sahələri üzrə qeydiyyatla alınıb ki, bu sahələrə "Qadın gözəllik salonu", "Kiçik dərzisi", "Arıçılıq təsərrüfatı", "Un məmulatları istehsalı", "Maldarlıq", "Qoyunçuluq təsərrüfatı" və sair daxildir.

**Naxçıvan Muxtar Respublikası
Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə
Dövlət Komitəsinin mətbuat xidməti**

İtmişdir

104011000442-05101-083001 reyestr nömrəli omlakın 12 may 2015-ci il tarixli 230 inventar nömrəli daşınmaz omlakın texniki pasportu itdiyindən etibarsız sayılır.

Hüseynzadə Yusif Əli oğlunun adına olan avtomobilin texniki pasportu itdiyindən etibarsız sayılır.

Babək rayonunun Şəkərabad kənd sakini Həsənova Fatma Nemət qızının adına olan JN-132 nömrəli torpağa mülkiyyət hüququna dair dövlət aktı itdiyindən etibarsız sayılır.

Nağıyev Şahin Tağı oğlunun adına 22.06.2006-cı ildə Naxçıvan Şəhər Texniki Peşə və Sürücülük Məktəbi tərəfindən verilmiş 0250286 nömrəli sertifikat itdiyindən etibarsız sayılır.

Babək rayonunun Yarıme kənd sakini Nemətov Xoqanı İlyas oğlunun adına olan 168ⁿ nömrəli dövlət aktı itdiyindən etibarsız sayılır.

Babək rayonunun Cəhri qəsəbə sakini Quliyeva Aluzor Vaqif qızının adına olan JN-227ⁿ nömrəli "Torpağın mülkiyyətə verilməsinə dair sənəd" itdiyindən etibarsız sayılır.

Culfa rayonunun Qızılcə kəndində Bayramova Süddə Nemət qızının adına olan JN-124 nömrəli torpağa mülkiyyət hüququna dair dövlət aktı itdiyindən etibarsız sayılır.

Naxçıvan şəhəri, B.Abbasov küçəsi, döngə 4-də yaşayan İbrahimova Rəna Həsən qızının adına olan evin 2742 inventar nömrəli texniki pasportu itdiyindən etibarsız sayılır.

Şərar rayon sakini Piriyyə Nəzakət Mustafayev qızının adına olan M.Müşfiq küçəsi, bina 30/12 və M.Müşfiq küçəsi, 10/9 nömrəli mənzillərin texniki pasportu və çıxarışı itdiyindən etibarsız sayılır.

Abbasova Təranə Vüqar qızının adına Naxçıvan Şəhər Texniki Peşə və Sürücülük Məktəbi tərəfindən verilmiş sertifikat itdiyindən etibarsız sayılır.

Şəhbuz rayonunun Aşağı Qışlaq kəndində Eylazov Kamran Əli oğlunun adına verilmiş JN-066 nömrəli torpağa mülkiyyət hüququna dair dövlət aktı itdiyindən etibarsız sayılır.

Babək rayonunun Yuxarı Uzunoba kənd sakini Əliyev Yaşar Vəli oğlunun adına olan JN-75ⁿ nömrəli "Torpağın mülkiyyətə verilməsinə dair sənəd" itdiyindən etibarsız sayılır.

Ordubad rayonunun Dəstə kənd sakini Qafarova Nəzakət Qafar qızının adına olan JN-111ⁿ nömrəli "Torpağın mülkiyyətə verilməsinə dair sənəd" itdiyindən etibarsız sayılır.

Şərar rayonunun Məmmədşah kənd sakini Quliyev İsa İbrahim oğlunun adına olan 106 nömrəli dövlət aktı itdiyindən etibarsız sayılır.

Baş redaktor:
SARA ƏZİMOVA

Ünvan: AZ-7000,
Naxçıvan şəhəri, "Təbriz" küçəsi 14.
Telefonlar: Məsul katib: 545-62-47
Şöbələr: 545-81-44, 545-51-18
Müxbirlər: 545-75-21, Faks: 544-52-52
E-mail: info@serqqapisi.gov.az

Qeydiyyat №: 575

Əyləzlərə cavab verilir
və onlar geri qaytarılır

Nömrəyə məsul: Əli Cabbarov
Dizayner: Tacir Vəliyeva

Qəzet redaksiyanın kompüter mərkəzində yığılıb, sahifələnib
və Əcəmi NPB-də ofset üsulu ilə çap olunmuşdur.

Tiraj: 1000. Sifariş № 48